

ДОКЛАД
ЗА ПРИЛАГАНЕТО НА ЗАКОНА И
ЗА ДЕЙНОСТТА НА СЪДИЛИЩАТА
ПРЕЗ 2009 Г.

Настоящият доклад е изготвен в съответствие с разпоредбите на чл. 84, т. 16 от Конституцията и чл. 114, ал. 2 от Закона за съдебната власт. Той е съобразен с констатациите и препоръките, които Народното събрание направи по предложение на комисията по правни въпроси в хода на обсъждането на доклада за 2008 г., както и с решението на ВСС относно обхвата и структурата на обобщения годишен доклад за прилагането на закона и дейността на съдилищата.

Отчетната 2009 г. беше третата година от пълноправното членство на Република България в Европейския съюз, една динамична и натоварена година. Тя беше белязана от увеличаващия се обществен натиск върху съдебната власт и конкретно върху съдилищата, при което в много по-голяма степен от преди отношението се формираше от т.нар. „дела с висок обществен интерес“, без да се държи сметка за дейността и натоварването на системата като цяло и на обстоятелството, че в голямата си част правосъдието е концентрирано в гражданската материя. Забавеният ход на едно или няколко „шумни“ наказателни дела се обсъждаше много повече от обективния факт (по данни на националната статистика), че през 2009 г. с осъдителна присъда са приключили делата за 38 216 извършени престъпления, което е **с 16,6 % повече** спрямо 2008 г., а броят на осъдените лица бележи **увеличение с 14,2%**.

През 2009 г. на изпитание беше подложена дейността на кадровия орган на съдебната власт - Висшия съдебен съвет, главно във връзка с проведените избори на административни ръководители и възникналият в тази връзка проблем с евентуалното нерегламентирано въздействие върху членове на ВСС при вземане на кадрови решения. Същевременно заслужава да се открие като проблем заложената в Закона за съдебната власт изключително тромава процедура за провеждане на централизираните конкурси за повишаване и преместване на магистрати, отнемаша на практика около една година, време през което проблемът частично се решаваше посредством института на командироването.

През годината бяха осъществени някои важни нормативни промени, като: промените в ЗСВ /ДВ, бр.33 от 2009 г./; промените в ГПК /ДВ, бр.42 от 2009 г./, с които се разрешиха някои противоречиво решавани в практиката въпроси; изработването на новия Правилник за администрацията на районните, окръжните, административните, военните и апелативните съдилища, в който бяха възприети някои важни разрешения на съществуващи в практиката проблеми; беше приета Наредба № 14 за реда и начина на предоставяне на достъп на органите на съдебната власт до Националната база данни „Население“, като по този начин се създаде важна предпоставка за ускоряване както на гражданското, така и на наказателното правосъдие чрез нормативно гарантиран достъп на съдилищата до данни, които до този момент се изискваха от страните или по служебен път, а това беше свързано с разход както на средства, така и на време.

През годината беше направен и опит за установяване нов начин на взаимодействие между властите чрез създаване на магистратски съвет като консултативен орган към министъра на правосъдието.

Към настоящия доклад са приложени обобщаващи таблици и графики, представящи в детайли дейността на апелативните, окръжните, районните и военните съдилища. Същевременно всички доклади на съдилищата, подробно анализиращи тяхната дейност, са публикувани на съответните интернет страници. Тази информация се дължи на българските граждани. Тя дава възможност на всеки непредубеден анализатор да види истинската картина и направи своите изводи на базата на коректно поднесени цифри в сравнителен план с предходни периоди. Гражданите обаче се интересуват преди

всичко от качеството на крайния продукт – свършени дела, решения и присъди в разумни срокове. Ето защо стремежът в този доклад е да се даде ясна картина за дейността на съдилищата, позволяваща обективна оценка на свършената работа, като акцентът е върху анализа на съществени проблеми в тяхната дейност, очертаване на определени тенденции – и на тази база – предложения за бъдещата работа. Докладът е изготвен с ясното съзнание, че анализите и оценките в него следва да поставят в центъра на вниманието приоритетно интересите на българските граждани от ефективно правораздаване, пред сухото интерпретиране на статистически данни, каквато нередко беше практиката в миналото.

Специално внимание е отделено на прилагането на закона и качеството на правораздавателната дейност чрез анализ на проверените от ВКС по пътя на инстанционния контрол дела на апелативните и окръжните съдилища.

ОБОБЩЕНИ ДАННИ ЗА ДЕЙНОСТТА НА СЪДИЛИЩАТА

ОБЩ БРОЙ НА ДЕЛАТА ЗА ВСИЧКИ СЪДИЛИЩА (БЕЗ ВКС)

- Всичко дела за разглеждане	- 587 814;
- Брой на свършените дела	- 491 222;
- Брой на свършените в 3 месечен срок	- 392 697;
- Брой на делата със съдебен акт по същество	- 415 519;
- Брой на прекратените дела	- 75 703;
- Брой на висящите дела в края на периода	- 66 231;

Общият брой дела за разглеждане от всички съдилища **се е увеличил** с 68 005 броя или с 12,04% спрямо миналата година. Най-голямо увеличение в броя на делата за разглеждане има в районните съдилища към областните центрове и останалите районни съдилища.

Свършените дела имат още по-голямо **увеличение** спрямо 2008 г. - с 15,46%, и тук увеличението на свършените дела идва най-вече от районните съдилища към областните центрове – с над 20% спрямо 2008 г.

Осезателно е **увеличението на свършените дела в три месечен срок** – с 22,62% повече спрямо миналата година.

Увеличение бележат делата **приключени със съдебен акт** – с над 70 000 броя или с 19% повече спрямо 2008 г.

Независимо от огромното увеличение на броя на делата за разглеждане, **броят на останалите несвършени** (висящи) дела в края на годината **е намален** спрямо миналата година.

Цифрите показват по безспорен начин, че като цяло съдилищата, в условията на изключително напрежение, са правораздавали при добра организация на работата. Този безспорно верен извод обаче е твърде абстрактен, доколкото се основава на цифри, обобщаващи постъпването и приключването на делата във всички по степен съдилища в страната, поради което очевидно се нуждае от **конкретизация по нива**, за да могат да бъдат очертани проблемните области.

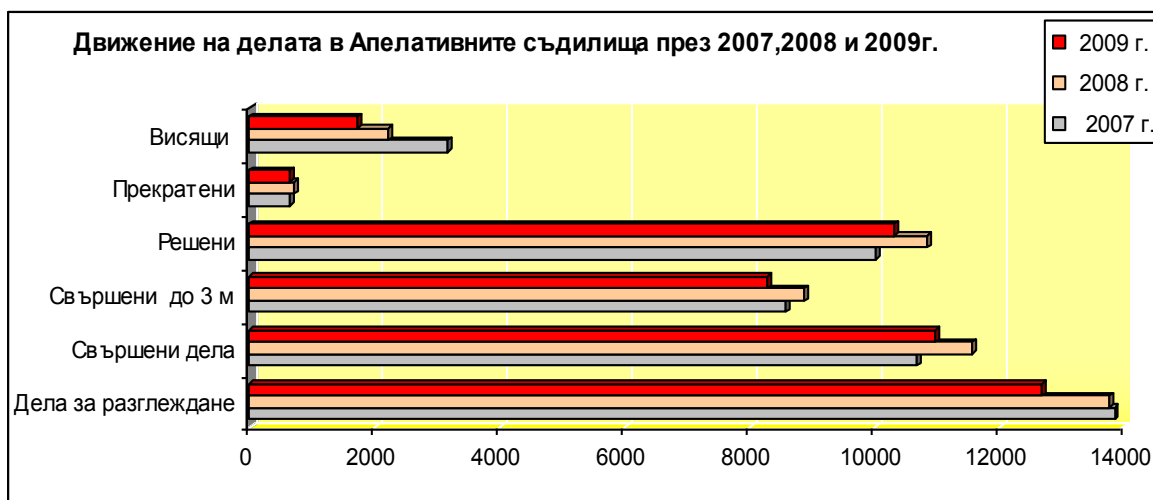
АПЕЛАТИВНИ СЪДИЛИЩА

През 2009 г. в апелативните съдилища по щат са 140 съдии.

Движение на делата

- Дела за разглеждане	- 12 666;
- Свършени дела – всичко	- 10 953;
- Свършени дела до 3 месеца	- 8 289;
- Свършени със съдебен акт	- 10 310;
- Прекратени дела	- 643;
- Висящи дела	- 1 713;
- Обжалвани и протестирани дела	- 4 261 бр.

Движението на делата през годините в апелативните съдилища са показани в следващата графика.

Движение на делата в апелативните съдилища през 2007, 2008 и 2009 год.

Делата за разглеждане в апелативните съдилища са намалели с около 8 % спрямо миналите години, а свършените дела с 5,2% към миналата година и с 2,7% спрямо 2007 г. Намален е обаче с 22% броят на останалите несвършени (висящи) дела в края на отчетния период в сравнение миналогодишния, а спрямо 2007 г. - с 4 %.

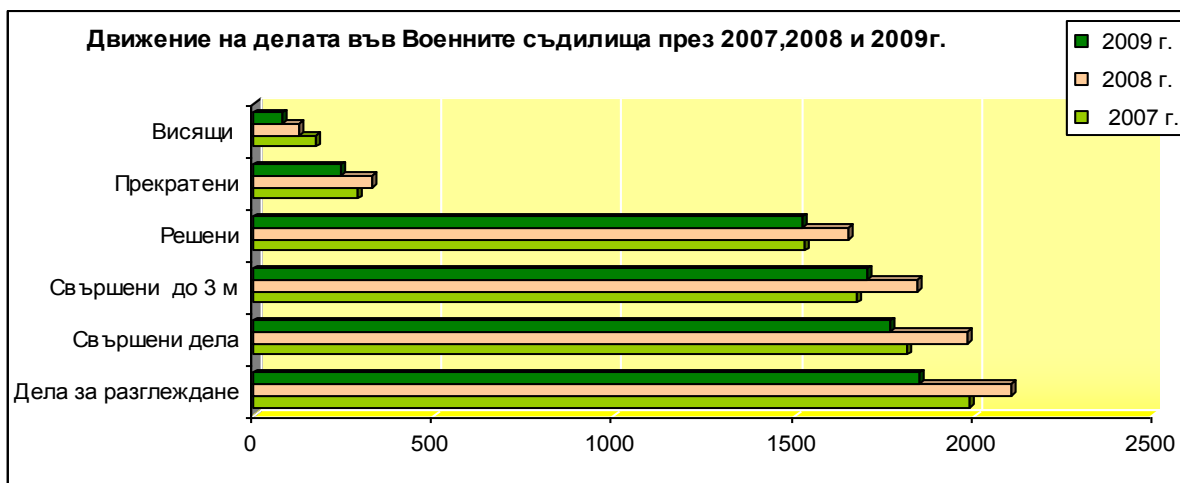
ВОЕННИ СЪДИЛИЩА

Във военните съдилища през 2009 г. по щат са 30 съдии.

Движение на делата

- Дела за разглеждане	- 1 847;
- Свършени дела – всичко	- 1 766;
- Свършени дела до 3 месеца	- 1 702;
- Свършени със съдебен акт	- 1 523;
- Прекратени дела	- 243;
- Висящи дела	- 81;
- Обжалвани и протестирани дела	- 166.

От следващата графика може да се сравни движението на делата през трите години – 2007, 2008 и 2009 г. Почти при всички посочени показатели има спад в сравнение с миналите периоди – делата за разглеждане с 12% в сравнение 2008 г.; свършените дела с 11%. Анализирайки съотношението брой прекратените дела към общо свършените такива, е видно, че делът на прекратените дела е намалял, а са се увеличили делата приключени със съдебен акт.

Движение на делата във военните съдилища през: 2007, 2008 и 2009 год.

Значително е намален броят на висящите (останали несвършени дела) в края на отчетния период спрямо миналите години – с 52% спрямо 2007 г. и 35% спрямо 2008 г.

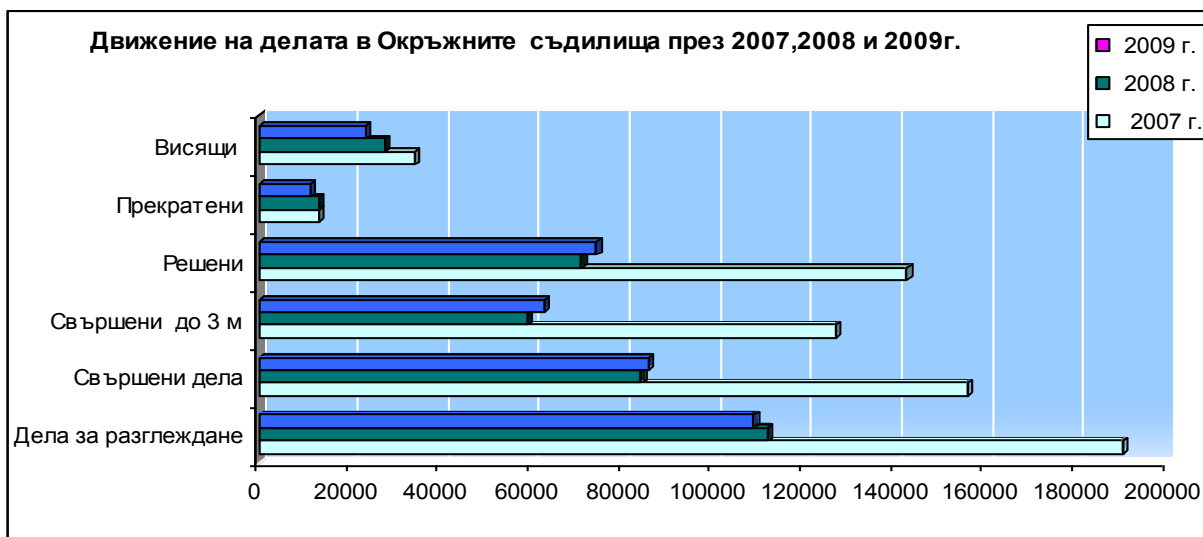
ОКРЪЖНИ СЪДИЛИЩА, ВКЛЮЧИТЕЛНО И СОФИЙСКИ ГРАДСКИ СЪД

Броят на съдиите по щат в окръжните съдилища е 752 бр., при 744 и 748 бр. за същите периоди на миналите две години (по данни от отчетите на съдилищата).

Движение на делата

- Общ брой дела за разглеждане	- 109 139;
- Свършени дела – всичко	- 85 747;
- Свършени дела в срок до 3 месеца	- 63 085;
- Свършени със съдебен акт	- 74 458;
- Прекратени дела	- 11 289;
- Висящи дела	- 23 392;
- Обжалвани и протестирани дела	- 19 508 бр.

Голямата разлика в броя на делата в сравнение с 2007 г. (видно от следващата графика) идва от отпадането на фирмените и административни дела от окръжните съдилища.

Движение на делата в окръжните съдилища през 2007, 2008 и 2009 год.

През 2009 г. е увеличен процентът на свършените дела спрямо общия брой дела за разглеждане – 78,6% при 75,2% за миналата година. Подобрена е сročността на приключване на делата - увеличен е процентът на свършените дела до 3 месеца –при 70% през 2008 г. – на 74% през 2009 г. Намален е делът на прекратените дела – от 12% за 2008 г.– на 10% през 2009 г.

Намалена е и висящността на делата – с 16% в сравнение с 2008 г. и с 32% в сравнение с 2007 г.

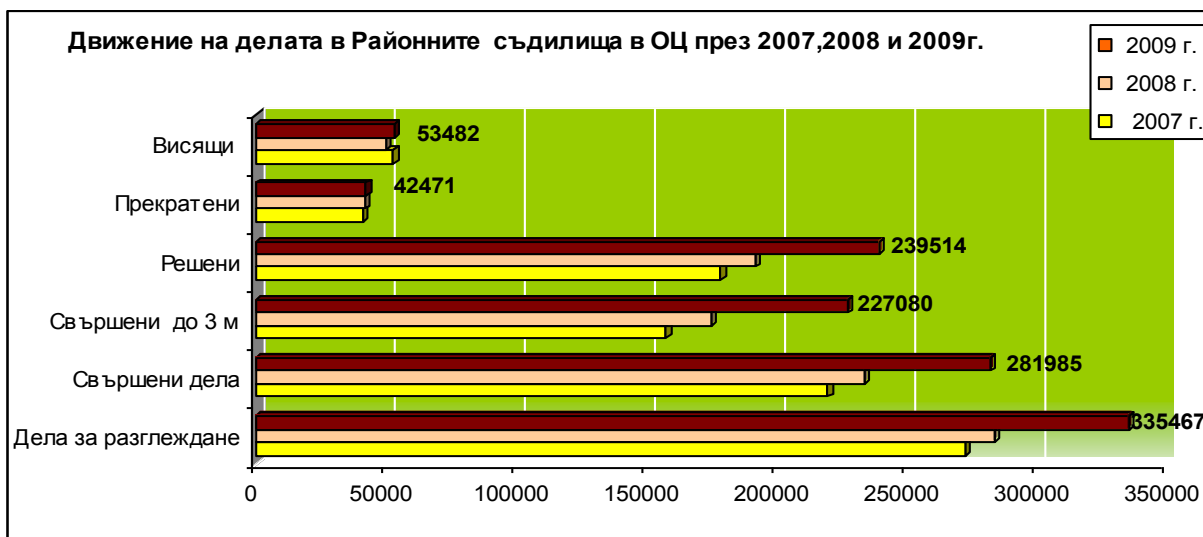
Постъпилите дела общо за всички окръжни съдилища през 2009 г. са 81 323 бр., като най-много са постъпленията в Софийския градски съд – 23 688 бр., или 29% от общия брой постъпили дела във всички окръжни съдилища.

РАЙОННИ СЪДИЛИЩА В ОБЛАСТНИТЕ ЦЕНТРОВЕ, ВКЛЮЧИТЕЛНО И СОФИЙСКИ РАЙОНЕН СЪД

Броят на съдиите по щат в районните съдилища към областните центрове през 2009 г. е 572.

Движение на делата

- Общ брой дела за разглеждане	- 335 467;
- Свършени дела – всичко	- 281 985;
- Свършени дела в срок до 3 месеца	- 227 080;
- Свършени със съдебен акт	- 239 514;
- Прекратени дела	- 42 471;
- Висящи дела	- 53 482;
- Обжалвани и протестирани дела	- 30 461 бр.

Движение на делата в районните съдилища в областните центрове през 2007, 2008 и 2009 год.

От сравнителната графика ясно се вижда големият скок на броя на делата през изминалата 2009 г. Делата за разглеждане в районните съдилища към областните центрове са се увеличили в сравнение с предходната година с над 51 800 броя, а свършените дела с над 48 300 броя. Увеличен е и броят на свършените дела със съдебен акт с близо 52 000 броя .

Съотношението на свършени дела към общия брой дела за разглеждане непрекъснато нараства – от 65% през 2007 г.; 68% през 2008 г. на 71,4% през 2009 г.

Тенденцията през трите години е да намалява дела на останалите несвършени (висящи) дела в края на отчетния период – от 19,4% за 2007 г., 17,6% за 2008 г. до 15,9% през 2009 г.

Постъпилите дела общо за всички районни съдилища към областните центрове през 2009 г. са 285 547 бр., като най-много са постъпленията в Софийския районен съд – 94 317 бр., или 33% от общия брой новопостъпили дела.

РАЙОННИ СЪДИЛИЩА

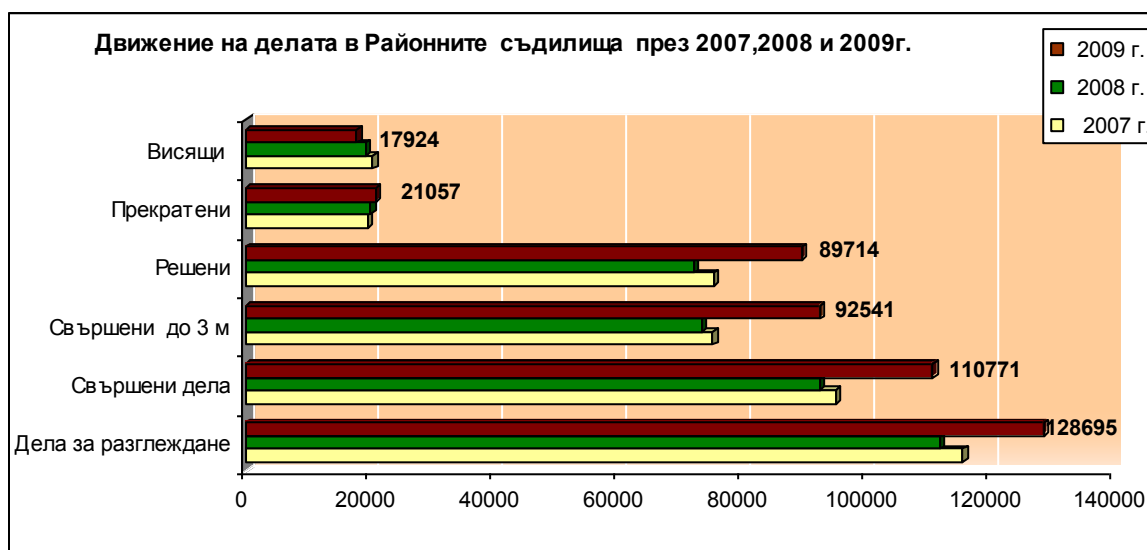
Броят на съдиите в другите районни съдилища е **387**, както през същия период на миналата година.

Движение на делата:

- Общ брой дела за разглеждане - 128 695(увеличение с 15 % в сравнение с 2008 г.);
- Свършени дела – всичко - 110 771(увеличение с 20% в сравнение с 2008 г.);
- Свършени дела в срок до 3 месеца- 92 541(увеличение с 26% в сравнение с 2008 г.);
- Свършени със съдебен акт - 89 714(увеличение с 24% в сравнение с 2008 г.);
- Прекратени дела - 21 057;
- Висящи дела - 17 924(намалени с 7,5% спрямо. 2008 г., а спрямо 2007 г. с 12,6%);
- Обжалвани и протестирани дела - 11 835 бр.

Свършените дела са 86 % от общия брой дела за разглеждане, а свършените дела до 3 месеца са също 86% от всички свършени дела.

Движението на делата в три годишен период са показани в следващата графика:

Движение на делата в районните съдилища през 2007, 2008 и 2009 год.

От графиката се вижда навсякъде увеличение на делата (дела за разглеждане, свършени и свършени в тримесечен срок) в сравнение с миналите години. Намаляването на броя на останалите несвършени (висящи) дела при това драстично увеличение на делата говори за много подобрена работа в районните съдилища.

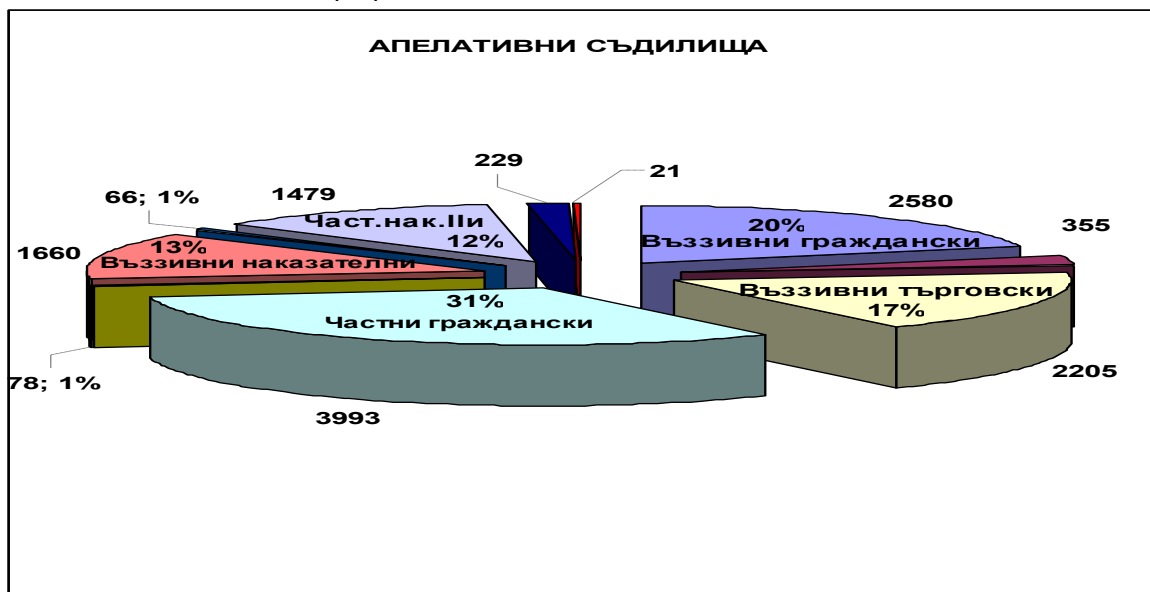
НЯКОИ ИЗВОДИ

Представените по-горе цифри като цяло сочат за устойчивост при натоварването на апелативните и военните съдилища /при последните се регистрира известен спад на постъпленията/, съответно - увеличаване натоварването на окръжните и най-вече на районните съдилища. Тези тенденции следва да бъдат съобразени от ВСС при разпределяне на свободните щатове за магистратските длъжности чрез прехвърляне на последните към натоварените звена от системата, както и от изпълнителната власт при определяне на приоритетните за решаване сградни и материални проблеми на магистратурата.

ВИДОВЕ ДЕЛА

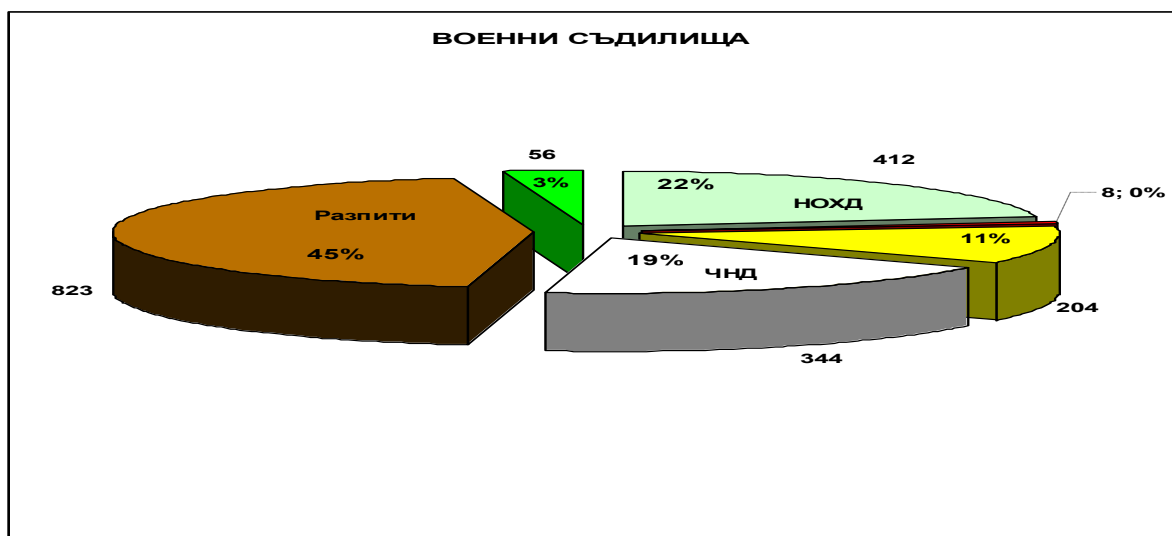
Интерес представляват данните, показващи дяловото разпределение на делата в различните по степен съдилища. Те дават възможност да се правят по-точни прогнози при предложенията за законодателни промени, както в краткосрочен, така и в по-дългосрочен план.

Дяловото разпределение на делата в апелативните съдилища е: частни граждански дела II инстанция с най-голям дял – 31% от всички видове дела; въззивни граждански дела – 20%, въззивни търговски дела – 17%, въззивни наказателни – 13% и други, показани в следващата графика:

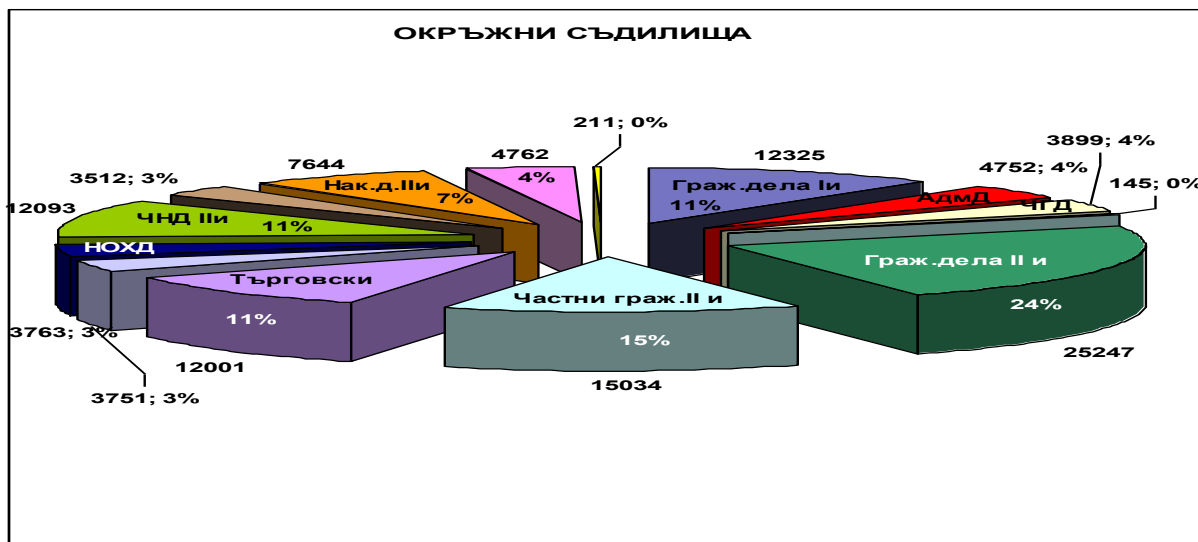
Дялово разпределение на делата за разглеждане в апелативните съдилища през 2009 г.

Най-голям дял от делата за разглеждане във военните съдилища са разпитите – 45%, следвани от наказателните общ характер дела – 22%, и частни наказателни дела с 18%, видно от следващата графика.

Дялово разпределение на делата за разглеждане във военните съдилища през 2009 г.

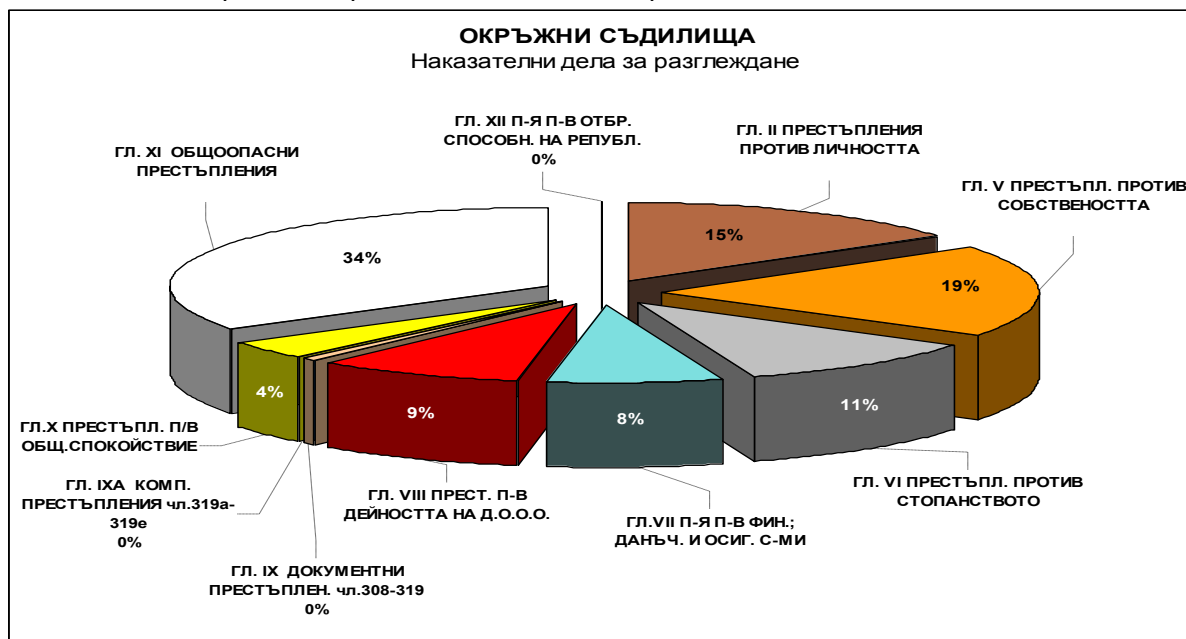
Дяловото разпределение на видовете дела, разглеждани в окръжните съдилища, е видно от следващата графика:

Дялово разпределение на делата за разглеждане в окръжните съдилища през 2009 г.

С най-голям дял от делата за разглеждане в окръжните съдилища са въззивните граждански дела – 24%, следвани от частни граждански дела II инстанция – 15%, търговските дела – 11%; частни наказателни дела II инстанция също 11% и други. Делът на наказателните дела от общ характер от общо всички дела за разглеждане в окръжните съдилища е 3,5% и е непроменен през последните две години.

Интерес представлява структурното разпределение на наказателните дела, разглеждани в окръжните съдилища, показано в следващата графика. С най-голям дял са общоопасните престъпления – 34%, престъпленията против собствеността са 19%; престъпления срещу личността – 15%. Престъпленията против стопанството са 11%, против финансовата, данъчната и осигурителната системи – 8%, а престъпленията против дейността на държавни органи и обществени организации – 8%.

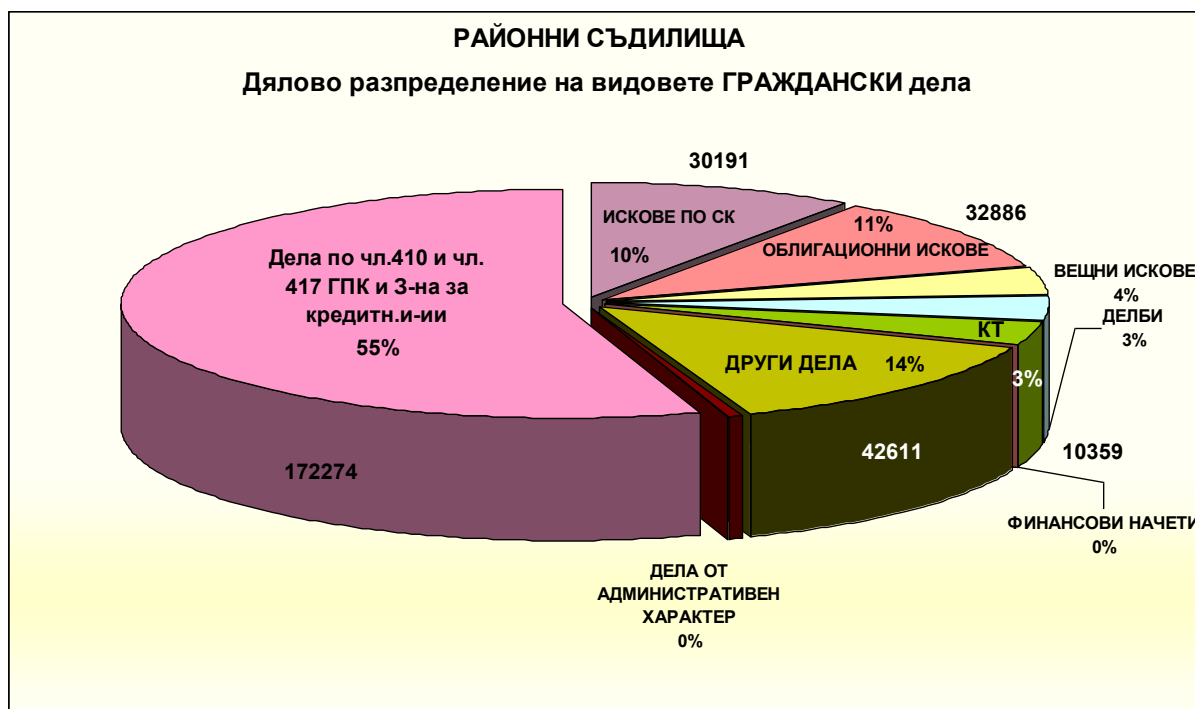

Структурно разпределение на наказателните дела за разглеждане в окръжните съдилища през 2009 г.

Има увеличение на престъпленията по глава X от НК – престъпления против общественото спокойствие и по-точно организирането и ръководенето на престъпни групи – чл.321 НК – от 2% през 2008 г. – на 4% през 2009 г.

Най-натоварени, както се посочи, са районните съдилища. Ето защо особен интерес представляват данните за дяловото разпределение на делата при тях. Отчетите за гражданските и наказателните дела по видове са направени най-напред общо за всички районни съдилища, без да се разделят в областни центрове и други.

В графика са посочени гражданските дела и тяхното дялово разпределение по видове. С най-голям процент - 55%, са делата по Заповедното производство - чл.410 и 417 от ГПК и Закона за кредитните институции. В сравнение с миналата година има увеличение с цели 15%. Облигационните искове са намалели с 5% в сравнение с 2008 г. и са 11% от гражданските дела, а исковите по Семейния кодекс са 10%, които също имат намаление с 5%. Вещните искове са 4% (бележещи намаление с 6%), а делбите и исковите по Кодекса на труда са едва по 3%.

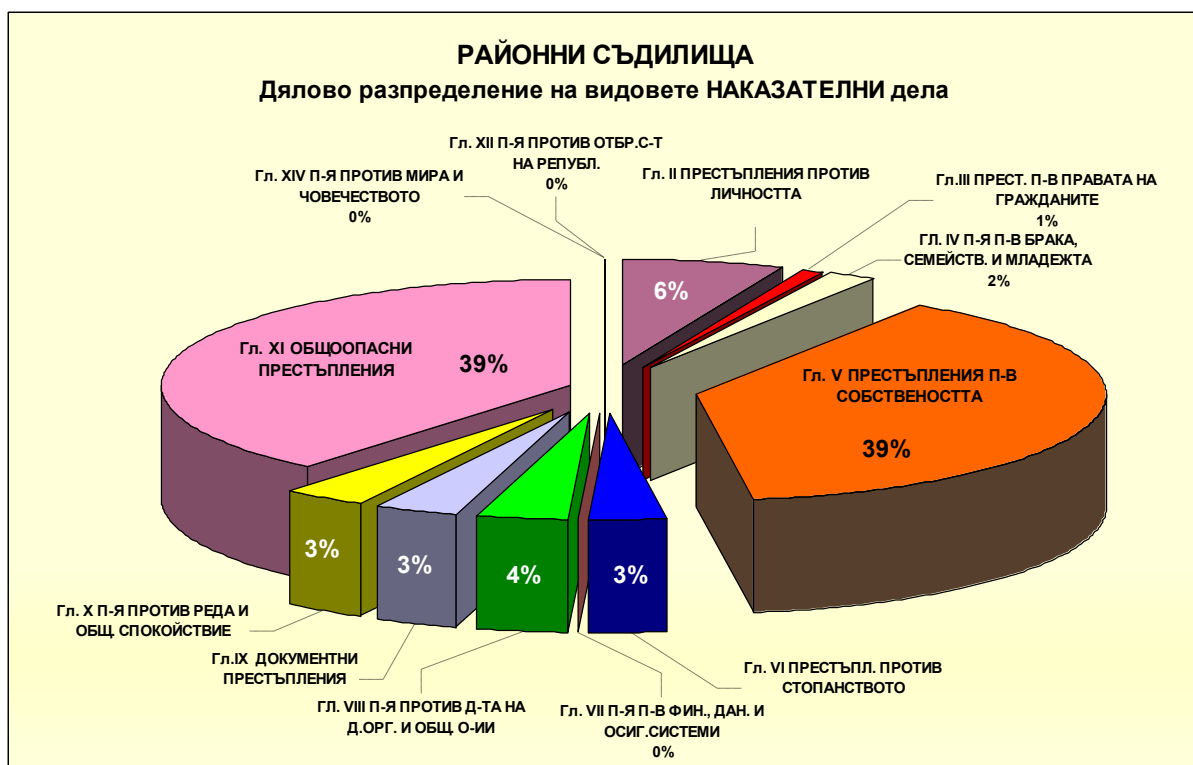

Дялово разпределение на гражданските дела във всички районни съдилища през 2009 г.

Отчетът за наказателните дела е даден по глави от Наказателния кодекс и поотделно за някои видове престъпления.

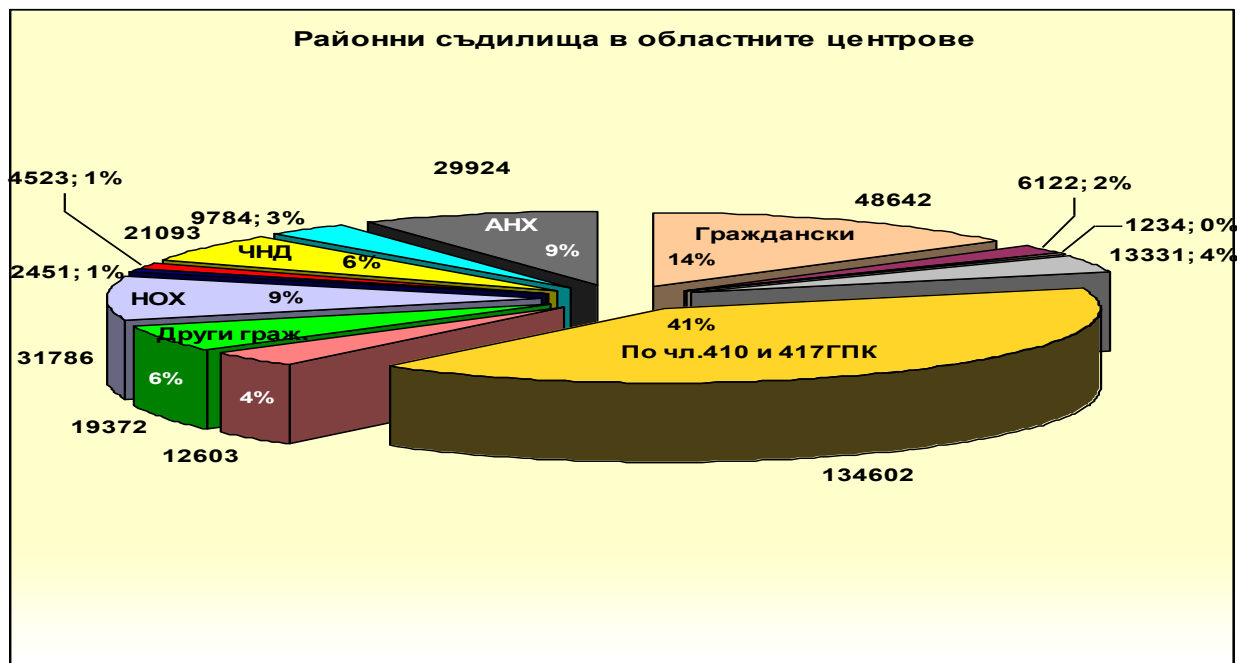
От наказателните дела, подсъдни на районните съдилища, с най-голям дял са престъпленията против собствеността - с 39%, и сравнени с 2008 г. има спад от 4% на този вид престъпления. Общопасните престъпления през 2009 г. също имат дял от 39%, но сравнени с предходната година увеличението им е с 6%. Престъпленията против личността са 6%, а престъпленията по глави VII, VIII, IX и X от Наказателния кодекс са с по 3-4% от общия брой наказателни дела.

Наказателните дела по видове престъпления, разглеждани във всички районни съдилища в процентно съотношение, са дадени в следващата графика:

Дялово разпределение на видовете наказателни дела в районните съдилища през 2009 г.

По-детайлното разглеждане сочи на следното разпределение на делата в районните съдилища в областните центрове и другите районни съдилища

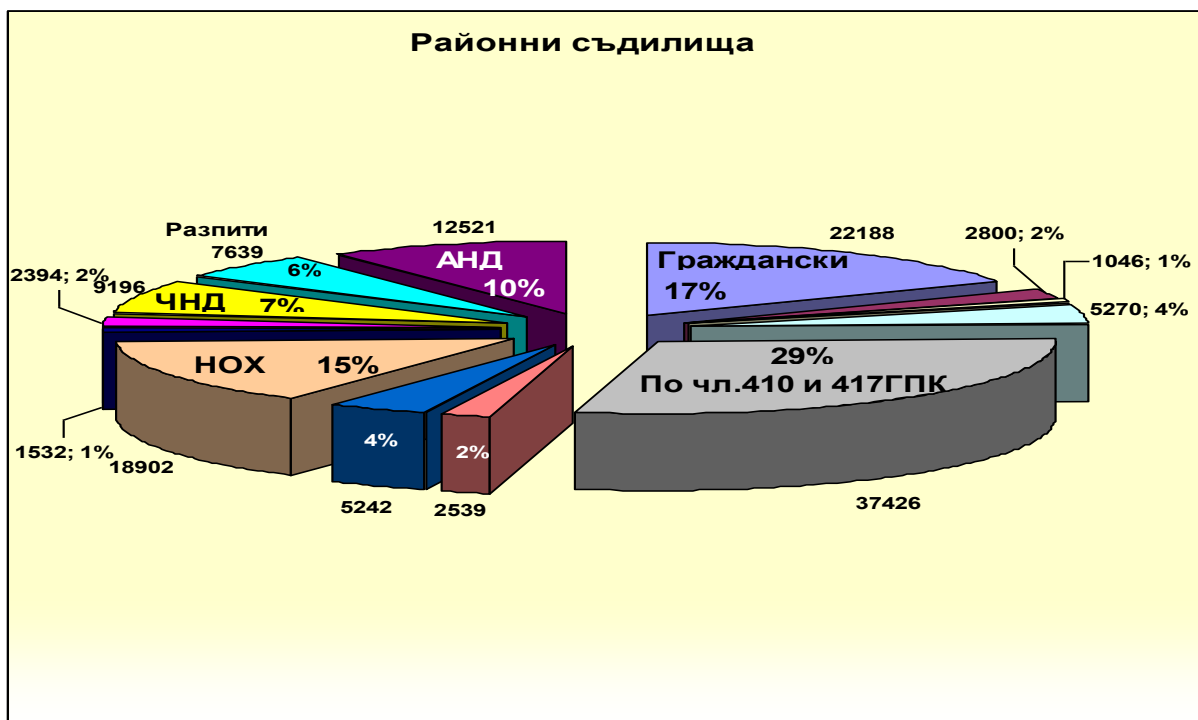

Дялово разпределение на делата за разглеждане в районните съдилища в областните центрове през 2009 г.

Гражданските дела по общия ред през годините постепенно намаляват – от 85 161 броя през 2007 г. на 48 642 броя през 2009 г.

Наказателните дела от общ характер намаляват с около 600-700 броя годишно.

Видовете дела и процентното им съотношение към общия брой разглеждани дела в останалите **районни** съдилища е дадено нагледно в следващата графика:

Дялово разпределение на делата за разглеждане в районните съдилища през 2009 г.

В районните съдилища с най-голям дял са отново делата по заповедното производство – по чл.410 и чл.417 ГПК – 29%, следвани от гражданските дела по общия ред - 17% от общия брой дела за разглеждане, наказателните дела общ характер са 15%, а административнонаказателни дела – 10%.

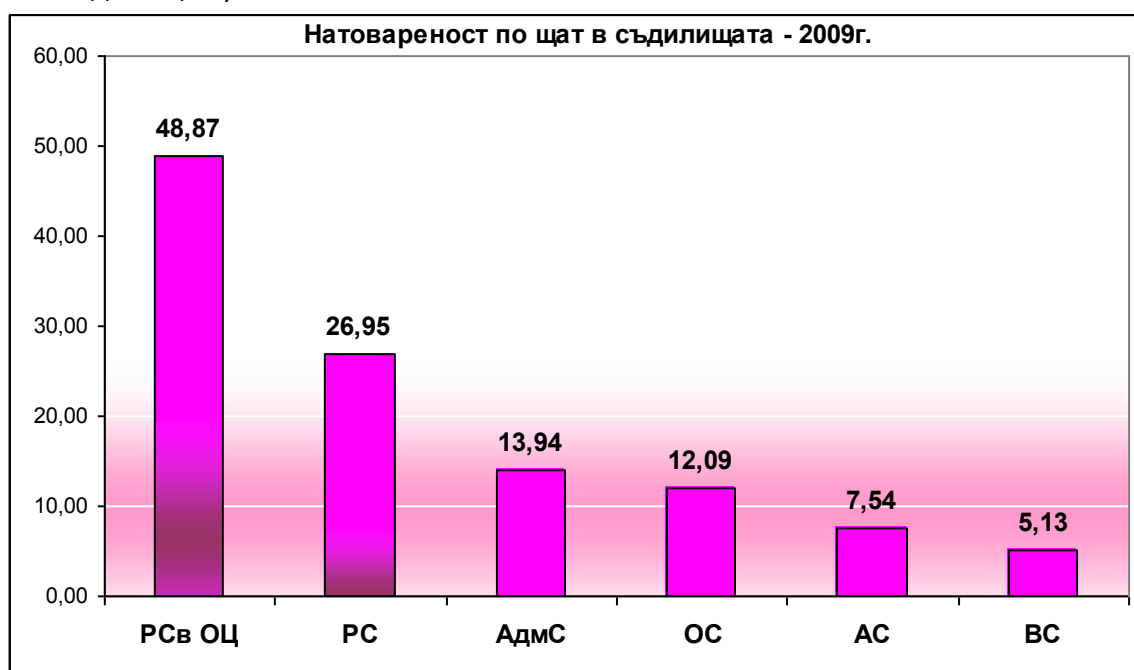
Делата по заповедното производство са нараснали почти два пъти в сравнение миналата година, а спрямо 2007 г. – над три пъти /при съпоставяне с делата, образувани по молби за издаване на изпълнителни листове на основание чл.237 ГПК-отм./.

Наказателните дела запазват почти без промяна своя брой през тригодишния наблюдаван период.

НАТОВАРЕНОСТ

Проблемът с натовареността е един от най-дискутираните. Нека видим най-напред цифрите – обобщено и по отделните нива на съдилищата. Традиционно съдебната статистика използва понятието „натовареност по щат“, което разкрива съотношението между брой дела и брой съдии в съответния съд по щатното му разписание. Тези данни не винаги са в състояние да дадат напълно вярна представа за натовареността на съдиите, тъй като в редица случаи броят на действително работещите съдии е по-малък от тези по щат /с оглед продължително отсъствие на съдии - например, поради майчинство, неплатен отпуск, командироване в друг съд и др./. Така например, в най-големия съд – Софийския районен съд - за 2009 г. броят на съдиите по щат е бил 136, а броят на съдебните състави - 113.

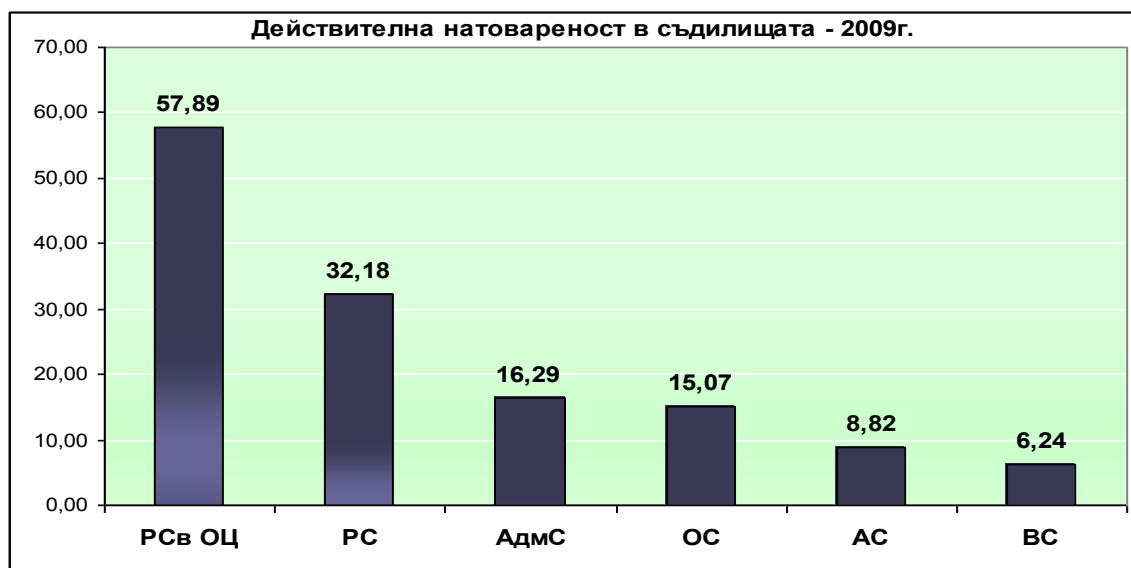
В следващите таблици са посочени осреднените цифри за натовареността за всички съдилища през 2009 г.

Средна натовареност по щат към делата за разглеждане поотделно за всички видове съдилища през 2009 год.

Видно от графиката най-голяма е натовареността по щат в районните съдилища към областните центрове – почти 49 дела за разглеждане месечно на един съдия, следвани от другите районни съдилища – по 27 дела месечно, окръжните съдилища – по 12 дела месечно, апелативните съдилища – 7,5, и най-ниска е натовареността по щат във военните съдилища с по 5 дела месечно на един магистрат.

Средната действителна /т.е. съобразно броя на действително работещи съдии/ натовареност към делата за разглеждане по отделно за видовете съдилищата през 2009 г. е посочена нагледно в следващата графика:

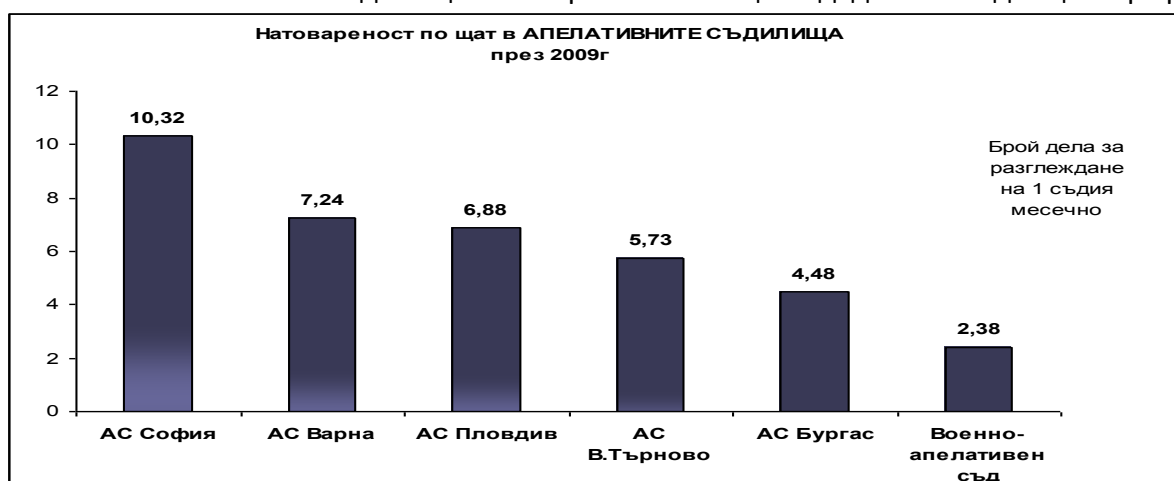
Средна действителна натовареност към делата за разглеждане за всички видове съдилища през 2009 год.

Осреднените цифри обаче не дават ясна картина за състоянието на проблема с натовареността, което налага да се посочат данните по нива и степени в отделните съдилища.

Натовареността по щат общо за всички апелативни съдилища е

- спрямо делата за разглеждане - 7,54;
- спрямо свършените дела - 6,52.

По апелативни съдилища натовареността по щат е дадена в следващата графика:

Натовареност по щат към делата за разглеждане в апелативните съдилища през 2009 г.

Действителна натовареност на база отработени човекомесеци

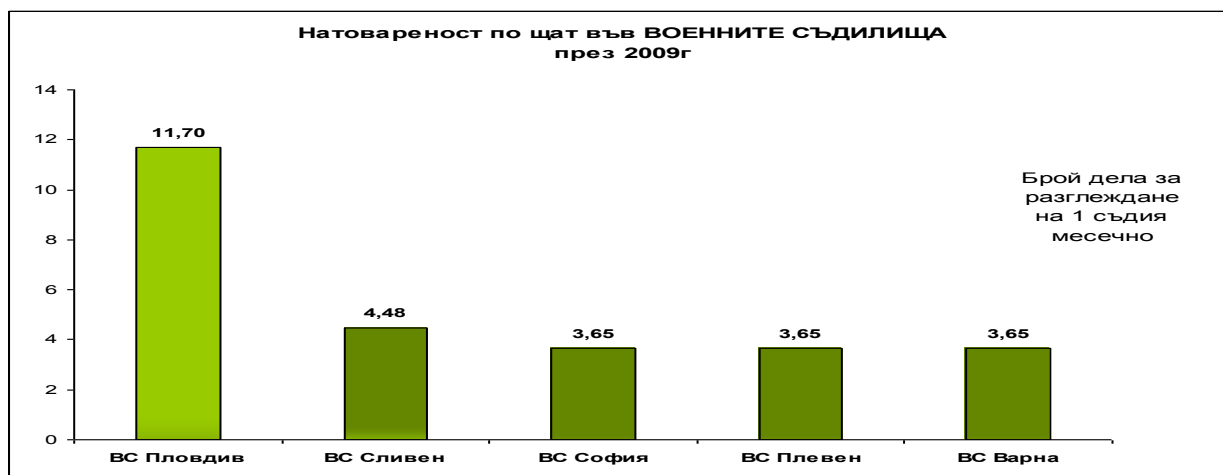
- спрямо делата за разглеждане - 8,82;
- спрямо свършените дела - 7,63.

Действителната натовареност на магистратите от апелативните съдилища е намаляла в сравнение с миналата година към делата за разглеждане с 15,27%, а спрямо свършените дела с 12,8%.

НАТОВАРЕНОСТ ПО ЩАТ ВЪВ ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА

- спрямо делата за разглеждане – 5,13 (при 5,65-2008 г. и 5,33-2007 г.);
- спрямо свършените дела – 4,91 (при 5,32-2008 г. и 4,88-2007 г.).

Натовареността по щат към делата за разглеждане по отделно за всеки военен съд е дадено в следващата графика:

Натовареност по щат към делата за разглеждане във военните съдилища през 2009 г.

Действителна натовареност на база отработени човекомесеци

- спрямо делата за разглеждане – 6,24;
- спрямо свършените дела – 5,97.

Действителната натовареност към делата за разглеждане се е запазила непроменена през наблюдавания тригодишен период.

НАТОВАРЕНОСТ ПО ЩАТ В ОКРЪЖНИТЕ СЪДИЛИЩА

- към всичко дела за разглеждане – 12,09;
- към свършените дела – 9,50.

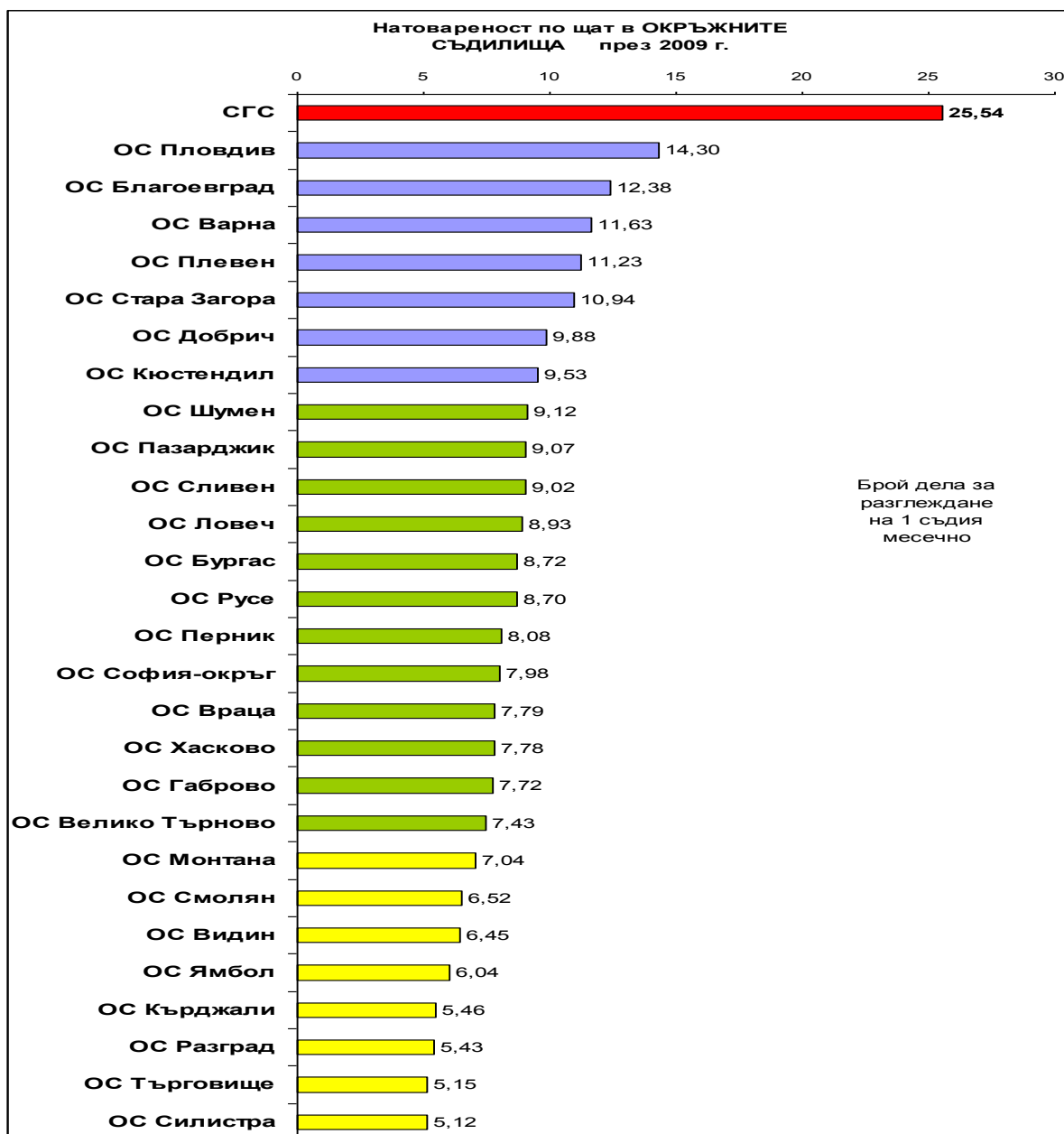
Действителната натовареност се определя на база отработените човекомесеци.

Средната действителна натовареност за окръжните съдилища е

- към всичко дела за разглеждане – 15,07;
- към свършените дела – 11,84.

Най-голяма е натовареността и по щат и действителната натовареност в Софийски градски съд, а най-малка в ОС Силистра. Натовареност по щат в СГС е 25,5 дела, а в ОС Силистра – 5,12 дела месечно на магистрат.

Натовареността по щат спрямо делата за разглеждане в окръжните съдилища е показана в следващата графика:

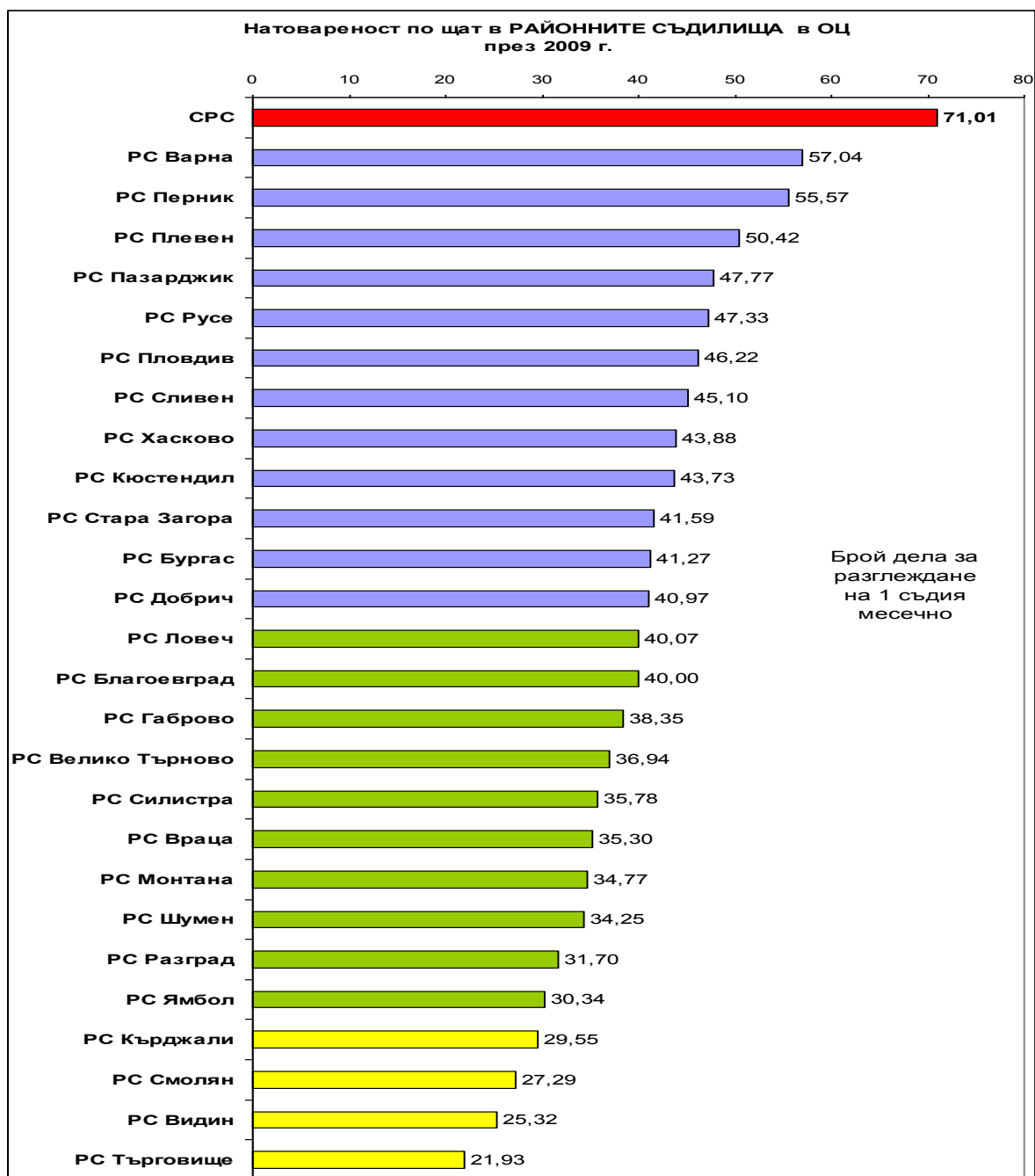

Натовареност по щат на съдиите в окръжните съдилища през 2009г.

НАТОВАРЕНОСТ ПО ЩАТ В РАЙОННИТЕ СЪДИЛИЩА В ОБЛАСТНИТЕ ЦЕНТРОВЕ

- спрямо всички дела за разглеждане – 48,87 (при 42,05 -2008 г. и 40,35 -2007 г.);
- спрямо свършените дела – 41,08 (при 34,6 за 2008 г. и 32,5 за 2007 г.)

Натовареността на магистратите по щат в районните съдилища към областните центрове се е увеличила с около 7-8 дела месечно на един съдия в сравнение с предходните години. По съдилища натовареността по щат към делата за разглеждане е показана в следващата графика:

Натовареност по щат на съдиите в районните съдилища в областните центрове през 2009г.

Действителна натовареност

- към всичко дела за разглеждане – 57,89;
- към свършените дела – 48,66.

Увеличението в сравнение с миналите две години при действителната натовареност е още по-голямо – с 9-10 дела месечно повече. Най-голяма е действителната натовареност в Софийски районен съд – **по 91 дела за разглеждане на един магистрат месечно.**

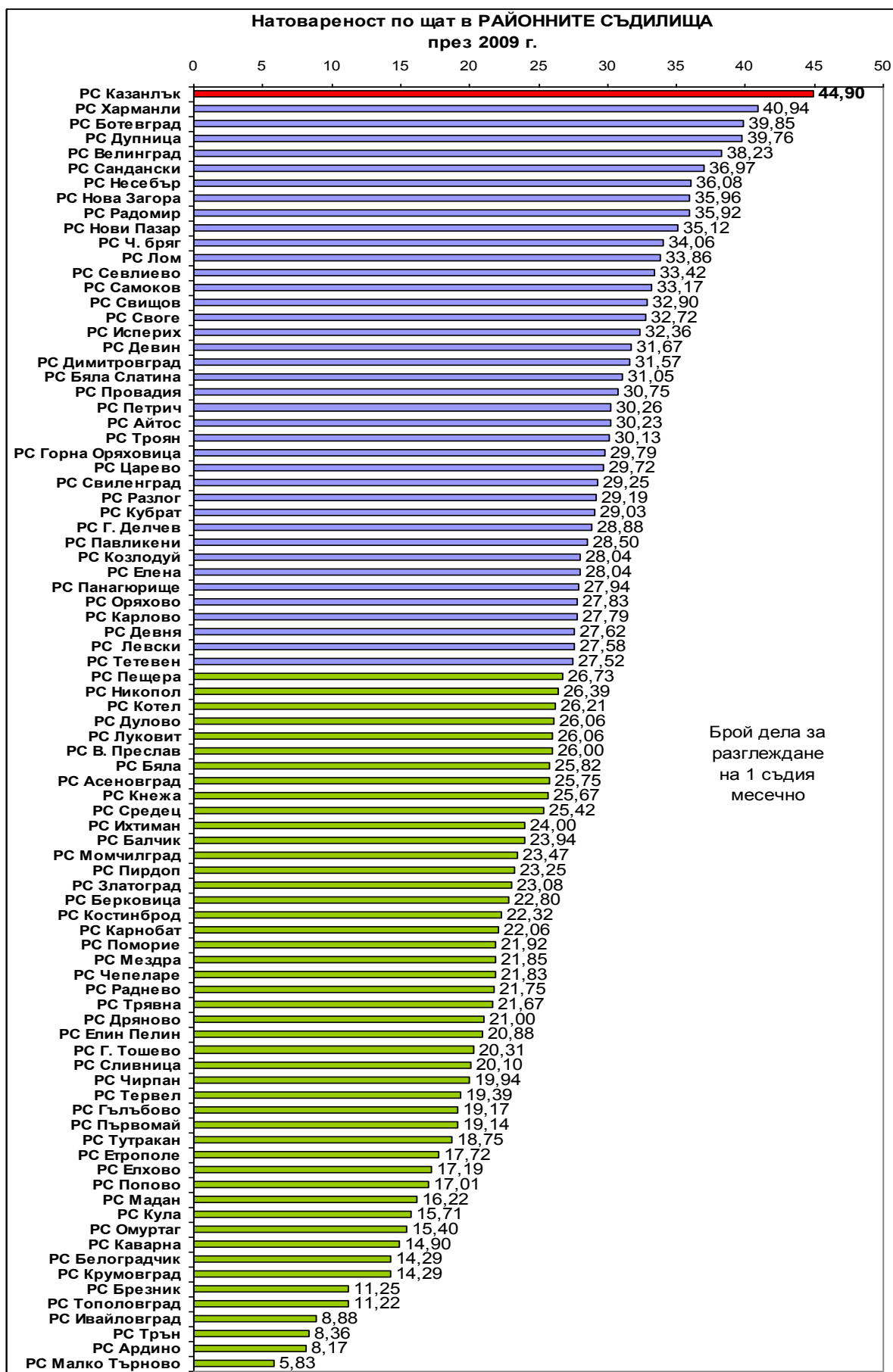
НАТОВАРЕНОСТ ПО ЩАТ В ДРУГИТЕ РАЙОННИ СЪДИЛИЩА

- към всички дела за разглеждане – 26,95(при 23,91 за 2008 г. и 24,90 за 2007 г.);
- към свършените дела – 23,19 (при 19,74 за 2008 г. и 20,48 за 2007 г.).

Действителна натовареност

- към всички дела за разглеждане – 32,12;
- към свършените дела - 27,69.

Натовареността по щат на магистратите към делата за разглеждане в районните съдилища е видна от следващата графика:

Натовареност по щат на съдиите в районните съдилища през 2009 г.

НЯКОИ ИЗВОДИ

Тези цифри показват само едно – през 2009 г. като цяло съдилищата в Република България работеха изключително интензивно с ясно осъзнат стремеж за повишаване ефективността на своята дейност, за бързо, прозрачно и предвидимо правосъдие. В условията на по-ясно очертан обществен контрол те полагаха усилия за решаването на делата в законовите срокове при добро качество на правораздавателните актове. Понякога поради провокиран обществен натиск по няколко „шумни“ („знакови“) дела, съдиите като цяло търпяха необосновани, пресилени или най-малкото неточно адресирани критики, които не почиваха на задълбочен анализ относно причините за едно или друго явление.

Вижда се, че най-много дела – близо 2/3 от всичките – са били на разглеждане пред първоинстанционните районни съдилища (вкл. военните съдилища). Само в Софийския районен съд през 2009 г. са постъпили 19 999 бр. наказателни дела /средно по 465 дела на един съдия/, от които 7 197 бр. наказателни производства от общ характер, а общият брой на постъпилите граждански дела е 73 732 бр. /средно по 1 181 бр. дела на един съдия/.

Спокойно може да се твърди, че изводите за дейността на този съд са „представителни“ за прилагането на закона от съдилищата и в тази връзка анализът на работата на най-големия първоинстанционен съд в страната позволява да се очертаят следните тенденции:

В гражданската материя решително преобладават производствата, образувани по заявления за издаване на заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК и заповед за незабавно изпълнение по чл. 417 ГПК /приблизително 1/3 от общия брой на новопостъпилите дела/ и свързаните с тях искови производства по чл. 422 ГПК- за установяване по исков ред на вземането в случай, че длъжникът подаде възражение срещу издадената заповед за изпълнение. С оглед промените в родовата подсъдност по гражданските дела, настъпили с влизане в сила на новия ГПК, се регистрира увеличаване на облигационните искове, разглеждани от районните съдилища за сметка на вещните спорове, които по силата на новия процесуален закон вече се разпределят между окръжен и районен съд съобразно цената на иска. С оглед динамиката на развитие на икономическата обстановка в страната в условията на финансова и икономическа криза, налице е чувствително увеличаване на трудовите спорове и по-конкретно на делата за отмяна на незаконно уволнение.

В областта на наказателното правораздаване се наблюдава значително увеличаване на броя на постъпващите наказателни частни дела, за което принос има и значително увеличеният брой искания за разкриване на банкови тайни, по които компетентен да се произнесе е районният съд /при това произнасянето трябва да стане в рамките на 24 часа от постъпване на искането/. Тенденцията, очертала се през 2009 г., е за значителен брой постъпващи в съда искания от Комисията за установяване на имущество, придобито от престъпна дейност, като исканията често са със значителна фактическа и правна сложност и са свързани с приложението на редица специални закони /Закона за кредитните институции, Закона за пазарите на финансови инструменти, Закона за публично предлагане на ценни книжа, Закона за статистиката, Закона за счетоводството и други/.

Увеличен е и броят на образуваните дела от частен характер /т.н. НЧХД/. Следва да се има предвид, че законодателната уредба на тези дела не е променяна с години, като не е променян и размерът на държавната такса с плащането, на която едно лице може да направи друго подсъдим и да води наказателно дело срещу него. Очевидно сумата от 12 лв. не е пречка за този, който реши да подаде частна тжбa срещу когото и да е и да води

процес срещу това лице дори и единствено и само за да го zlepостави или с оглед на други користи цели.

Значително се е увеличил броят на сключваните споразумения, както на досъдебна, така и в съдебна фаза. Това води до по-бързо приключване на делото с краен и окончателен съдебен акт, който е по-стабилен, тъй като представлява постигнато съгласие на всички страни относно виновността на дееца, вида и размера на наказанието, което следва да му бъде наложено, като същевременно и определението, с което е одобрено споразумението, е окончателно и не подлежи на обжалване и протест. Приключването на делата със споразумение е най-добрият вариант за приключване на дела от общ характер, доколкото в този случай всички страни по делото са съгласни с така постигнатото споразумение и с неговите последици, като са приели, че изцяло са постигнати техните цели и са удовлетворени интересите както на правосъдието, така и на пострадалите от престъплението, а същевременно и виновният за престъплението е наказан. Ето защо и без съмнение фактът на увеличаване на броя на постигнатите споразумения по дела от общ характер е в полза и интерес на всички страни в процеса, а така също и на обществото, доколкото освен индивидуална превенция, наказанието има и генерална такава и създава убеждение в обществото, че виновните няма да останат ненаказани.

Без съмнение увеличаването на броя на делата, които са приключили със споразумение през 2009 г. в сравнение с тези през 2008 г. и особено в сравнение с тези през 2007 г., се дължи и на обстоятелството, че бе въведена законодателна промяна с приемането на нова разпоредба в НПК - тази на чл. 369а от НПК, с изменението на НПК с ДВ, бр.27 от 10 април 2009 г., съгласно която „съкратено съдебно следствие не се допуска при умишлено причиняване на смърт или тежка телесна повреда, или когато деецът е бил в пияно състояние“. Това рефлектира на възможността за провеждане на съкратено съдебно следствие по дела с обвинение за извършено престъпление по чл. 343б от НК и след тази законодателна промяна повечето дела с повдигнато обвинение по чл. 343б от НК приключват със споразумение, което се постига между прокурора и защитника на дееца още на досъдебна фаза. Проблемът е, че броят на тези дела непрекъснато нараства като се увеличава и броят на делата, по които има повдигнато обвинение за извършено престъпление по чл. 343б, ал. 2 от НК - т.е. при условията на повторност - факт, който сочи на недостатъчна ефективност на наказателноправната репресия използвана спрямо лица, извършили такова престъпление, и в този смисъл сочи на това, че целите на наказанието, визирани в чл. 36 от НК и най- вече целите на индивидуалната превенция насочени към поправяне и превъзпитание на дееца, не могат да бъдат постигнати в пълна степен. Законодателната промяна бе насочена именно в тази посока, но по мое мнение неуспешно, доколкото и след тази промяна броят на тези престъпления расте, а с постигането на споразумение между прокурора и защитника на подсъдимия за налагане на наказание на дееца, различно от "лишаване от свобода"- и по- точно пробация, отново се постига същия резултат, който би се постигнал, ако бе допустимо разглеждането на дело с такова обвинение по реда на съкратената процедура. Очевидно в случая пътят, който избра законодателят за изключване на този вид престъпни деяния от приложното поле на съкратеното производство и за по-сурово наказване на дейците, извършили такова престъпление, се оказа недостатъчно ползотворен и ефективен.

За големия брой на приключилите с акт по същество дела през 2009 г. до голяма степен роля има институтът на съкратеното съдебно следствие, доколкото голяма част от делата приключват именно по този ред, което налага непрекъснат мониторинг предвид възникващите в практиката проблеми и необходимостта от законодателна реакция.

Причините за постановените оправдателни съдебни актове са разнообразни. Продължава тенденцията, характерна и за предходната отчетна година, в съда да се внасят обвинителни актове за деяния, които не представляват престъпления, като често хипотезите са гранични с гражданскоправни отношения или се касае за деяния с предмет на незначителна стойност. Все още твърде често при събиране на доказателствата на досъдебното производство се допускат съществени пропуски от органите на досъдебното производство, като в редица случаи е невъзможно повторното събиране на същите доказателства в съдебна фаза и това води до невъзможност за пълно изясняване на обективната истина по делото.

Независимо от това обаче видно е, че спрямо по-голямата част от лицата, които са били съдени през 2009 г., са били постановени осъдителни присъди и споразумения, което означава, че в по-голямата част от случаите всички органи, ангажирани на даден етап с конкретен казус, са изпълнили задълженията си точно и професионално.

ДЕЙНОСТ НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД

Съгласно изискванията на чл. 111, ал. 1, т. 2 и чл. 114, ал. 1, т. 14 ЗСВ подробният отчет за дейността на ВКС през 2009 г. е обсъден от Пленума и публикуван на интернет-страницата на съда. Настоящият доклад посочва някои обобщени цифри и акцентира само на един от най-важните моменти от отчета – дейността на ВКС по уеднаквяване на съдебната практика.

Като цяло натовареността на съдиите във ВКС и през 2009 г. продължи да бъде един от основните проблеми. Тя е несъпоставима с тази на върховните съдебни инстанции в другите държави-членки на ЕС. Анализът показва, че по своята интензивност, напрежение и обем работата през отчетната година няма аналог в близкото минало. Обективната статистика на служба „регистратура“ показва, че през 2009 г. постъпилите и регистрирани общо 20 672 дела са близо с 2200 повече в сравнение с предходната 2008 г., което е с 10 дела повече на ден спрямо предходния период. Истинският обем на работата обаче не е функция единствено и само на броя на делата. Съдиите от ВКС участват активно и в редица други – не по-малко отговорни дейности. Така например по закон те участват като членове на държавни изпитни комисии във всички юридически факултети на страната; като членове на комисии за провеждане на практико-теоритичния изпит в Министерството на правосъдието; вземат участие в работни групи по изготвянето на законопроекти; участват активно при изготвянето на становища по конституционни дела; те са лектори в НИП; често, и при това с огромна интензивност четат лекции на семинари, организирани по отделните апелативни региони; участват в дейността на редица междуведомствени комисии, работни групи и др.п. Ето защо благодарността към тях е не само необходима, но и напълно заслужена и трябва ясно да се чуе. Толкова повече, че въпреки огромното натоварване, видно от конкретните анализи по колегии – актовете като цяло бяха постановявани в срок и при добро качество. Няколкото случаи на забавяне бяха постепенно преодолени в течение на годината.

Заслужават внимание и специално отбелязване няколко неща.

От 1 януари 2009 г. стартира новата организация на работа в гражданската колегия, основана на специализация по направления, с което се приведе в изпълнение решение на пленума на ВКС от март 2008 г. Ръководството на колегията следва внимателно да следи и анализира този процес, за да може при необходимост да предлага мерки за

усъвършенстване и оптимизиране на дейността, с оглед справедливото и равномерно натоварване на съдиите от различните отделения.

Активизира се международната дейност на съда като акцентът беше върху участието на съдии в работни посещения, семинари и конференции, предвид възможността за обмен на добри практики.

Изключително активна беше и дейността по създаване на условия и подготовката за внедряване на нова деловодна система. С окончателното ѝ завършване през настоящата година в значителна степен ще се облекчи и рационализира достъпа на гражданите и колегите магистрати и адвокати до практиката на върховната инстанция, което е едно от условията за добро и предвидимо правосъдие.

УЕДНАКВЯВАНЕ НА СЪДЕБНАТА ПРАКТИКА

Основното конституционно правомощие на ВКС е да осъществява върховен съдебен надзор за точно и еднакво прилагане на законите от всички съдилища. В тази връзка следва изрично да се подчертае, че през 2009 г. тълкувателната дейност на всички колегии на ВКС - като основно средство за уеднаквяване на съдебната практика - беше изключително интензивна. Бяха образувани общо 10 тълкувателни дела по изключително важни въпроси на материалното и процесуално право. Тази тенденция се запазва и през настоящата година. Ето накратко данните по колегии:

През 2009 г. тълкувателната дейност, като основно средство за уеднаквяване на съдебната практика се ползваше с приоритет в работата на **наказателната колегия**. Приетите тълкувателни решения по приложението на основни институти на материалното и процесуално наказателно право имат решаващо значение за еднаквото разбиране и приложение на закона от съдилищата. Сезирано с направени искания от Председателя на ВКС и Главния прокурор, Общото събрание на наказателната колегия прие следните тълкувателни решения: Тълкувателно решение № 1 от 06.04.2009 г. по т. д. № 1/2008 г., относно приложението на института на съкратеното съдебно следствие по чл. 371, т. 2 във връзка с чл. 370, ал. 1, чл. 372, ал. 1 и 4 и чл. 373, НК ; Тълкувателно решение № 1 от 07.05.2009 г. по т. д. № 1/2009 г. с което ОСНК се произнесе по някои противоречиви становища на съдилищата, свързани с приложението на чл. 255 от НК (чл. 255 - 257 от НК, редакция Дв, бр. 62/1997 г.); Тълкувателно решение № 3 от 16.11.2009 г. по т. д. № 3/2009 г., по някои противоречиво решавани въпроси, свързани с прилагането на чл. 23 - 25 НК с влязла в сила присъда или определение при определяне на наказанията за множество престъпления.; Тълкувателно решение № 2 от 16.07.2009г. по т. д. № 2/2009 г., с което ОСНК се произнесе по приложението на разпоредбите на чл.чл.159а - 159г НК свързани с трафик на хора и сродни му институти, като проституцията, блудството, своджането с користна цел, изнудване и противозаконно лишаване от свобода.

В края на 2009 г. по искане на председателя на Висшия адвокатски съвет бе образувано т.д. №4/2009г. с което ОСНК да се произнесе по някои противоречиви становища на съдилищата, относно присъждане на разноски в полза на Националното бюро за правна помощ по реда на чл.189, ал.3 НПК вр. чл.чл.2-4 от Закона за правната помощ.

Налице са всички предпоставки активизирането на тълкувателната дейност, като положителна тенденция в работата на наказателната колегия да се запази и през 2010 г. Наред с това през изминалата година бяха обсъждани спорни проблеми на

правораздаването с цел да не се допускат противоречиви тълкувания на закона от страна на различните състави на ВКС. Съществена роля за уеднаквяване на съдебната практика в страната продължава да играе и публикуването в Бюлетина "Съдебна практика на ВКС" на принципни решения, постановени по дела, разгледани в наказателната колегия. С такава насоченост е и преподавателската дейност на съдиите от колегията в организирани от Националния институт на правосъдието курсове, семинари и конференции.

През отчетната година продължи дейността, свързана с публикуването на Интернет страницата на ВКС на съдебните актове по делата, предизвикващи значителен обществен интерес, които бележат значително увеличение. Това са решенията както следва: по делото "Александров", делото за т.нар. "Пътен фонд", делото за "Фонтана убиец", делото "Иво Недялков", делото "Кембъла", делото "Ставийски", делото "Борилски", делото „Меджидиева“, делото за „Океански риболов“ и делото за педофилия на депутата В.К.

През 2009 г. беше реализирана активна дейност по формирането на задължителна съдебна практика и в **гражданската колегия**. Общото събрание на гражданска колегия /ОСГК/ бе сезирано с искане от министъра на правосъдието по чл.125 във вр. с чл.124, ал.1 ЗСВ за приемане на тълкувателно решение по спорния въпрос: Дължи ли се от общините внасяне на държавна такса за вписване на актове за частна общинска собственост с оглед разпоредбата на чл.84, т.3 ГПК ? По образуваното тълкувателно дело № 1/2008 г. ОСГК се произнесе с решение № 1/2008 г. от 21.05.2009 г.

Общото събрание на гражданска колегия и търговска колегия /ОСГКТК/ бе сезирано с искане от председателя на Върховния касационен съд по чл.125 ЗСВ за приемане на тълкувателно решение по въпроса: Кой е началният момент след допускане на обезпечението по чл.390 ГПК във вр. с чл.22, ал.2 и сл. от Закона за отнемане в полза на държавата на имущество, придобито от престъпна дейност /ЗОПДИППД/, от който започва да тече срокът за предявяване на искането по чл.28, ал.1 ЗОПДИППД ? По образуваното тълкувателно дело № 1/2008 г. ОСГКТК се произнесе с решение № 1/2008 г. от 14.09.2009 г.

ОСГК бе сезирано с искане от председателя на Висшия адвокатски съвет по чл.125 във вр. с чл.124, ал.1 ЗСВ за приемане на тълкувателно решение по въпроса: Приложима ли е нормата на чл.7 ЗВСВОНИ по отношение на конфискувани имущества по присъда, постановена по Наредбата–закон за съдене от Народен съд на виновниците за въвличане на България в Световната война срещу съюзените народи и за злодеянията, свързани с нея, която е била отменена с решение по реда на надзора на Върховния касационен съд преди влизане в сила на изменението на чл.2 от ЗВСВОНИ /ДВ, бр.107/1997 г./ или в тези случаи е приложима нормата на чл. 151 от ЗИН ? По образуваното тълкувателно дело № 2/2009 г. ОСГК се произнесе с тълкувателно решение № 2/2009 г. от 4.12.2009 г.

ОСГКТК бе сезирано с искане от председателя на Върховния касационен съд за приемане на тълкувателно решение по въпросите, свързани с основанията за допускане касационно обжалване по смисъла на чл.280, ал.1, т.1-3 ГПК. По искането бе образувано тълкувателно дело № 1/2009 г., по което ОСГКТК се произнесе с решение, обявено на 19.02.2010 г.

През отчетния период уеднаквяването на съдебната практика беше извършвано освен по реда на чл.124 ЗСВ и по реда на чл.290 ГПК. С решенията, постановени в приложение нормите на чл.291 ГПК, се реализира контрол върху въззивните решения, постановени в отклонение от уеднаквената съдебна практика, а конкретните правни спорове се разрешават в съответствие с тази практика. За изграждането на единна и

непротиворечива съдебна практика през 2009 г. бе прилаган и съдържащият се в чл.292 ГПК правен механизъм за избягване противоречива практика на Върховния касационен съд чрез иницииране на производства за приемане на тълкувателни решения. По този ред бе образувано и тълкувателно дело № 3/2009 г. на ОСГК.

Съществена роля за уеднаквяване на съдебната практика в страната играе и Бюлетинът „Съдебна практика на ВКС“, в който и през отчетния период продължи публикуването на съдебни актове на тричленни и петчленни състави на гражданска колегия по актуални въпроси на правоприлагането. В резултат на съвместните усилия и активна дейност на редакционната колегия беше публикувана значителна част от постановени съдебни актове по конкретни дела, имащи значение за формирането на единна и непротиворечива съдебна практика.

За уеднаквяване на съдебната практика в **търговска колегия** се провеждат периодично съвместни обсъждания от всички членове на колегията на спорна съдебна практика и нови теоретични постановки.

Решено е т. д. № 1/2008 г. и е прието тълкувателно решение по въпроса „Кога осъщественият паралелен внос от трети лица представлява нарушение на правото на регистрирана марка по смисъла на чл. 73, ал. 1 във вр. с чл. 13, ал. 2, т. 3 ЗМГО“.

Образувано е т. д. № 1/2009 г. за издаване тълкувателно решение по въпросите за неустойките по приватизационните договори.

Предстои образуване на основание чл.292 ГПК на тълкувателно дело по спорни въпроси на делата с предмет застрахователни правоотношения.

КАЧЕСТВО НА ПРАВОРАЗДАВАТЕЛНАТА ДЕЙНОСТ

Анализът на резултатите от касационната проверка е един от сигурните критерии за качеството на правораздавателната дейност (точното прилагане на закона) и единственият сигурен източник на данни за действителната работа, която съдиите извършват. Посочен е диференцирано в отделните области на правораздаване.

КАЧЕСТВО НА ПРАВОРАЗДАВАТЕЛНАТА ДЕЙНОСТ ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА

Апелативни съдилища

През отчетния период предмет на касационна проверка са били общо 767 съдебни актове, постановени от апелативните съдилища. Основана част от актовете, предмет на проверка - 552бр. или 72%, при 70% за 2008 г., са оставени в сила. В резултат на касационната проверка са отменени изцяло и върнати за ново разглеждане 90дела или 12% от проверените дела, при 14% през 2008 г.. Върховният касационен съд е упражнил правомощията си по чл.354, ал.2, т.2 НПК, като е преквалифицирал по по-леко наказуем състав или намалил наказанието по 88 дела или 11,47% от общо проверените дела при 14,64% за 2008 г. Значително е намалял броят дела, по които подсъдимите са оправдани, при 16 дела за 2008 г., през 2009 г. решения с оправдателни диспозитиви са постановени по 9 касационни дела.

Софийски градски съд и окръжни съдилища

Предмет на касационна проверка са били общо 213 дела, от които с най-голям относителен дял - 22% или 47 дела са на Софийския градски съд, 14,5% или 31 дела на Благоевградския окръжен съд, следвани от останалите окръжните съдилища, по които са постановени присъди или решения, с които се изменят първоинстанционните актове. В сравнение с 2006 г., когато предмет на касационна проверка са били 269 дела, е налице намаляване, което е обяснимо с изключване от предмета на касационната проверка по чл.346, т.1 НПК, в сила от 29.04.2006 г., на потвърдителните решения на окръжните съдилища. При така намаленият нормативно обем на обжалвани съдебни актове през отчетния период оставените в сила 124 бр. присъди и решения съставляват 58% от обжалваните и протестирани при 60% през 2006 г. Запазената тенденция на устойчивост, от една страна, и констатацията, че почти по всяко второ дело съдебният акт на окръжния съд е бил коригиран/изменян или отменян/ в касационното производство, налага извода за необходимост окръжните съдилища, особено тези в Благоевград, Велико Търново, Варна и Габрово, да вземат мерки за повишаване качеството на дейността си по решаване на делата.

Представените данни по основните показатели, характеризиращи качеството на правораздавателната дейност, налагат извод за устойчивост с тенденция за подобрене, която е по-отчетлива при апелативните съдилища и част от окръжните съдилища. Този извод се налага при съпоставяне с данните за 2006 г., сочещи на 61% на оставени в сила от общо обжалваните 901 дела, при 72% за 2009 г. и по 18% отменени въззивни съдебни актове и върнати за ново разглеждане дела и 18% изменени с прилагане на по-леко наказуем текст от закона или намаляване на наказанието по постановените във въззивното производство присъди и решения от общо разгледаните през 2006 г. във ВКС, при 12% и 14% по същите показатели за 2009 г. За окръжните съдилища е налице значително по-ниско качество на правораздавателната дейност, налагащо и съответните мерки за нейното подобряване.

При извършените касационни проверки са направени констатации за допуснати нарушения на правилата за оценка на доказателствените съвкупности, които заемат основен дял сред нарушенията с основание по чл.348, чл.1, т.2 НПК за отмяна на обжалваните съдебните актове. На следващо място се нареждат различни нарушения на процесуалните правила, довели до ограничаване правото на защита на подсъдимия.

При нарушенията с основание по чл.348, ал.1, т.1 НПК се нареждат тези, свързани с неправилното приложение на закона при определяне наказанията за множество нарушения-чл.чл.23-25 НК, както и приложението на чл.чл.66-68 НК при условното осъждане. Тази група обхваща и различните нарушения на правилата за определяне на наказанието пробация, които най-често са свързани с неправилно определяне продължителността на задължителните мерки по чл.42а НК. Констатираните нарушения в тази част са повтарящи се, защото по относителен дял, в сравнение с предходните отчетни периоди, не се наблюдават съществени промени. С по-малка честота на проявление са нарушенията, свързани с незаконосъобразна квалификация на инкриминираното деяние, както и тези, свързани с нарушение на чл.54 НК, допуснати при индивидуализация на наказанието.

Запазена е трайната тенденция основна част от делата да се връщат за ново разглеждане на въззивната инстанция, като единични са случаите делата да се връщат на прокуратурата или досъдебното производство за отстраняване на допуснатите нарушения.

През последните години се наблюдава тревожно явление, свързано с многократната касация, при която състав на въззивната инстанция след като е мотивирал становище за несъставомерност на деянието или недоказаност на обвинението по отношение авторството на престъплението, това негово становище се възприема от всеки следващ въззивен състав, въпреки нееднократната отмяна на въззивния съдебен акт и връщане на делото за отстраняване на допуснатите нарушения на процесуалните правила за оценка на доказателствения материал или неправилно приложение на закона. Такова е положението по к.д.№260/2009 г., т.н. „Иманярко дело“ по чл.278 б НК, по което решението на Софийския апелативен съд, въззивен състав, е отменяно пет пъти и делото връщано за ново разглеждане на апелативния съд, като по всяка вероятност предстои шеста касация; к.д.№453/2009 г. срещу Димитър Кънчев по обвинение за чл.116, ал.1, т.4 и др. НК за това, че разстрелял семейството си - родители и малолетния си брат, като делото е върнато за ново разглеждане от четвърта касация; к.д.№755/2009 г., т.н. дело за „Фонтана на пл.“Славеиков“ с три касации; к.д.№486/2009 г. срещу Христо Кр. Петков по обвинение за чл.116,ал.1,т.6 НК, върнато от пета касация за ново разглеждане на Бургаския апелативен съд и др. Изходът от този съдебен „пинг-понг“ между касационната и въззивна инстанция е бил нормативно уреден с правилото по чл.357, ал.4 НПК,/отм. Дв.бр.50/2003 г./, според което при трета касация след отмяна на обжалваното решение или присъда, делото не се връща за ново разглеждане на въззивния състав. В тези случаи касационният състав постановява решение, с което приключва наказателното производство.

С решението Пенев срещу България (№ **20494/04**) Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) в Страсбург е оспорил компетентността на ВКС, предоставена му с чл.354, ал.2, т.2 НПК, да измени обжалвания съдебен акт по отношение на възприетата квалификация, като премине към по-леко наказуем състав. Съдът е приел, че е допуснато нарушение на член 6 § 3 (а) и (б) във вр. с §1 от Конвенцията, щом като изменението на обвинението, макар и само по приложимия закон и по по-леко наказуем състав, се извършва едва с касационното решение, и по този начин подсъдимият се лишава от

правото да проведе защитата си срещу това изменение, свързано с преквалификация на деянието.

Цитираното решение на Съда по правата на човека в Страсбург и данните за многократната касация налагат извода, че в тази част проблемът може да се реши единствено и само по законодателен ред, каквото предложение бе направено и прието от работната група към правната комисия на НС при обсъждане на правителствения законопроект за изменение на НПК, но впоследствие поради пропуск от организационен характер не бе включено в доклада, с който законопроектът бе внесен за второ четене в пленарна зала и приет на проведеното на 24.03.2010 г.-26.03.2010 г. заседание на Народното събрание.

КАЧЕСТВО НА ПРАВОРАЗДАВАТЕЛНАТА ДЕЙНОСТ ПО ГРАЖДАНСКИ ДЕЛА

Апелативни съдилища

Предмет на проверка пред ВКС, гражданска колегия, са били общо 844 съдебни актове, постановени от апелативните съдилища, от които по граждански дела - 454 броя, а по частни производства – 390. В посочените цифри не влизат резултатите от производствата по отмяна на влезлите в сила съдебни решения по чл. 231 и чл. 233, ал.2 ГПК /отм./, чл. 303 и чл. 304 ГПК, като Върховният касационен съд се е произнесъл по този ред общо по 8 съдебни актове на апелативните съдилища. От постановените от апелативните съдилища актове по граждански дела по реда на касационната проверка са отменени изцяло и върнати 57 дела, или 12,56% от общия брой проверени решения. Те са се увеличили незначително с 0,06% спрямо процента на изцяло отменените и върнати на апелативните съдилища дела за 2008 г. – 12,5%. Частично отменени решения и върнати дела за ново разглеждане на въззивния съд са 33 дела, или 7,27% от общия брой проверени решения, който спрямо процента за 2008 г. – 4,22%, се е увеличил с 3,05%. Обезсилени решения на апелативните съдилища и прекратени производства по делата са общо 4, или 0,88% от общия брой проверени решения, който е намалял с 0,43% спрямо процента за 2008 г. – 1,31%. Обезсилени решения на апелативните съдилища и върнати дела за ново разглеждане са 6 или 1,32% от всички проверени решения. Този процент е намалял с 2,32% спрямо процента за 2008 г. – 3,64%. Отменени решения и постановени нови решения от ВКС са 72 решения или 15,86% от всички проверени съдебни решения, който процент незначително се е увеличил с 0,29% спрямо този за 2008 г. – 15,57%. Оставени са в сила 275 съдебни решения или 60,57% от всички проверени решения, който процент несъществено се е намалил с 0,43% спрямо този за 2008 г. – 61%. Върнатите касационни жалби са 7, или 1,54 % от общия брой разгледани дела, което спрямо 2008 г. – 2,18% е с 0,64% по-малко.

По частните производства са проверени 390 броя определения, от тях 101, или 25,9% от общия брой проверени определения са отменени. Този процент се е намалил с 6,5% спрямо този за 2008 г. – 32,4%. В сила са оставени 289 броя или 74,1% от всички проверени определения. Този процент се е увеличил с 6,5% спрямо този за 2008 г. – 67,6%.

Софийски градски съд и окръжни съдилища

Предмет на касационна проверка са били общо 5 141 съдебни актове, постановени от Софийския градски съд, окръжните съдилища, както и обжалваните решения на Висшия дисциплинарен съд на адвокатурата и състави на дисциплинарната комисия на Камарата на частните съдебни изпълнители, от които по граждански дела 2 885 броя, а по частни производства – 2 256. В посочените цифри не влизат резултатите от

производства по отмяна на влезлите в сила съдебни решения по чл. 231 ГПК /отм./, 233, ал.2 ГПК /отм./, чл. 303 и чл.304 ГПК, като Върховният касационен съд се е произнесъл по този ред общо по 105 решения на Софийския градски съд и окръжните съдилища. От постановените от Софийския градски съд и окръжните съдилища решения по граждански дела са отменени по реда на касационната проверка изцяло и върнати 442 дела, или 15,32% от общия брой проверени решения. Те са се увеличили с 4,47% спрямо процента на изцяло отменените и върнати на Софийския градски съд, на окръжните съдилища, на посочените по-горе дисциплинарни органи на адвокатурата и на Камарата на частните съдебни изпълнители дела за 2008 г. – 10,85%. Частично отменени и върнати са 104 дела, или 3,60% от общия брой проверени решения, който спрямо процента за 2008 г. – 3,39%, се е увеличил незначително с 0,21%. Обезсилени са решения и прекратени са производства по 47 дела, или 1,63% от общия брой проверени дела, който е намалял незначително с 0,14% спрямо процента за 2008 г. – 1,77%. Обезсилени решения и върнати дела са 50 или 1,73% от всички проверени дела, който е незначително увеличен с 0,08% спрямо процента за 2008 г. – 1,65%. Отменени решения и постановени от ВКС нови решения са 389 или 13,48% от всички проверени съдебни решения, който е незначително увеличен с 0,27% към този за 2008 г. – 13,21%. Оставени са в сила 1806 решения или 62,60% от всички проверени решения, който процент е с 3,99% по-нисък от останените в сила решения през 2008 г. – 66,59%. Върнати са касационните жалби по 47 дела, или 1,63 % от общия брой разгледани дела, което спрямо 2008 г. - 2,53% е с 0,9% по-малко.

От частните производства са проверени 2 256 броя определения, от тях 664 или 29,4%, са отменени. Този процент се е намалил с 2,5% спрямо този за 2008 г. – 31,9%. В сила са оставени 1 592 броя или 70,6% от всички проверени определения. Този процент се е увеличил също с 2,5% спрямо този за 2008 г. – 68,1%.

На районните съдилища са проверени по реда на отмяната общо 299 съдебни решения.

През 2009 г. по частните производства са проверени 122 определения на районните съдилища. От тях са отменени 43 определения или 35,2% от всички проверени определения. Този процент спрямо процента на отменените определения за 2008 г. – 62,9% се е намалил с 27,7%. През отчетния период в сила са оставени 79 определения или 64,8% от всички проверени определения. Този процент спрямо процента на останените в сила определения през 2008 г. – 37,1%, се е увеличил с 27,7%.

КАЧЕСТВО НА ПРАВОРАЗДАВАТЕЛНАТА ДЕЙНОСТ ПО ТЪРГОВСКИ ДЕЛА

Апелативни съдилища

Предмет на проверка пред търговската колегия на ВКС са били общо 973 съдебни решения на апелативни съдилища, от които са допуснати до касационно обжалване 200 бр. или 20,55% от всички проверени решения. Частично отменени и върнати дела за ново разглеждане са 10 бр., чийто брой съставляват 1,02% от всичките проверени съдебни решения. Обезсилени решения на апелативни съдилища и прекратени производства по делата са 10 бр., които съставляват 1,02% от всички проверени решения. Обезсилени решения и върнати дела на апелативните съдилища са 16 бр., които съставляват 1,64% от всичките проверени съдебни решения. Отменени и постановени нови решения от ВКС са 42 бр., които съставляват 4,31% от всичките проверени съдебни решения. Оставени в сила съдебни решения на апелативните съдилища са 48 бр. или 4,93% от всичките проверени съдебни решения. По реда на отмяната на влезли в сила съдебни актове/чл.231 ал.1 и

чл.232 ГПК и чл.303 ал.1 ГПК и чл.304 ГПК/ са отменени 6 бр. решения, което съставлява 0,61% от всичките проверени съдебни решения.

От частните производства са проверени общо 825 бр. определения, от тях са отменени 165 бр. или 20% от общия брой проверени определения на апелативните съдилища. Този процент се е намалил с 16,5% спрямо процента за 2008 г. – 13,5%. В сила са оставени 660 бр. или 80% от всички проверени определения. Този процент се е увеличил с 25,5% спрямо този за 2008 г. – 64,5%.

Софийски градски съд и окръжни съдилища

Предмет на касационна проверка са били общо 666 бр. съдебни решения на Софийския градски съд и окръжните съдилища. От постановените от СГС и окръжните съдилища решения по търговски дела общ характер по реда на касационната проверка са отменени изцяло и върнати 28 бр. или 4,20% от всички проверени съдебни решения, отменени частично и върнати 7 бр. или 1,05% от всичките проверени съдебни решения, обезсилени и прекратени 8 бр. или 1,20 % от всичките проверени съдебни решения, обезсилени и върнати 20 бр. или 3% от всичките проверени съдебни решения, отменени решения и вместо тях постановени нови от ВКС - 41 бр. или 6,15% от всичките проверени съдебни решения, оставени в сила 62 бр. или 9,30%, отменени по реда на отмяната на влезли в сила съдебни решения /чл.231 ал.1 и чл.232 ГПК и чл.303 ал.1 ГПК и чл.304 ГПК/ 37 бр. или 5,55 % от всичките проверени съдебни решения.

Отменените изцяло съдебни решения и върнати дела през 2009 г. - 28 бр., спрямо тези през 2008 г. - 61 бр., е намалял с 33 бр. Частично отменените съдебни решения и върнати дела - 7 бр., в сравнение с тези през 2008 г. - 6 бр., са намалели с 1 бр., обезсилените решения и прекратени съдебни производства - 28 бр., в сравнение с тези през 2007 г. - 33 бр., е намалял с 5 бр., обезсилени и върнати за ново разглеждане дела - 20 бр., в сравнение с тези през 2008 г. - 18 бр., са намалели с 2 бр., отменени и постановени нови решения от ВКС - 41 бр., в сравнение с тези през 2008 г. - 57 бр., са намалели с 16 бр. Тези данни не дават реална представа за качеството, защото поради въведената с влизането в сила на новия ГПК факултативност на касационното обжалване, голяма част от обжалваните въззивни решения не са допуснати до касационен контрол.

От частните производства, образувани по частни жалби срещу определения на ОС, са проверени през отчетния период 736 бр. определения, от тях са отменени 135 бр. или 18,3% от всичките проверени определения. Този процент спрямо процента на отменените определения за 2008 г. – 44,1%, е намален с 25,8%. В сила са оставени 602 бр. определения или 81,8% от всички проверени определения. Този процент спрямо процента на оставените в сила определения през 2008г. – 55,9%, се е увеличил с 25,9%.

На районните съдилища са били проверени общо 27 бр. съдебни решения, от които 2 бр. са били отменени и изцяло върнати или 7,40% от всички проверени решения.

ОБУЧЕНИЕ И КВАЛИФИКАЦИЯ НА СЪДИИТЕ И СЪДЕБНИТЕ СЛУЖИТЕЛИ

Качеството на правораздавателната дейност е пряка функция и от качеството на подготвеност на съдиите и съдебните служители. В тази връзка от особено значение е дейността по усъвършенстването на професионалните им умения.

Основна роля в процеса на обучение и повишаване професионалната квалификация на съдиите и съдебните служители се пада на **Националния институт на правосъдието** (НИП).

С плътността на проведените обучения през 2009 г. Националният институт на правосъдието постигна показател, надвишаващ общоприетия европейски стандарт – да се осигури 1 обучение годишно за всеки магистрат.

През 2009 г. бяха проведени 38 регионални обучения, при които съдилищата определяха предпочитана своя тема в зависимост от конкретните нужди на съответния район.

Увеличиха се чувствително обученията, насочени към съдебната администрация – значителен е делът на регионалните обучения за съдебни служители (почти двойно е нараснал в сравнение с предходната година).

През 2009 г. стартира дистанционното обучение, което многократно мултиплицира ефекта на обучителните програми. Участниците в това обучение не са отразени в таблицата.

През учебната 2009 г. дейността на НИП отбеляза съществено увеличение. Това се илюстрира от следната обобщена справка:

Година/ Обучения/ участници		Текущо обучение	Европейско право	Съдебна администрация	Общо	От тях: регионални обучения
2007 г.	Обучения	96	32	29	157	80
	Участници	1699	807	735	3241	1341
2008 г.	Обучения	81	35	31	147	41
	Участници	2417	957	767	4141	1329
2009 г.	Обучения	92	49	41	182	79
	Участници	2980	1860	992	5832	2275

* Началното обучение не е включено в справката, с оглед неговата специфика и зависимостта му от конкретните решения на ВСС.

** Участници в обученията за магистрати са съдии и прокурори, като съотношението между тях е 3:1.

Приоритетите в дейността на НИП за 2009 г. бяха:

1. Провеждането на обучения по ГПК.
2. Разработване на програма в рамките на направление „Текущо обучение“ за съдебните помощници, назначени във Върховния касационен съд, Върховния административен съд, апелативните и окръжните съдилища.
3. Разработване на програма за задължително текущо обучение на модулен принцип, предназначено за магистрати, които преминават на длъжност от районно на окръжно ниво.
4. Поставяне на акцент върху специализираното обучение по европейско право за магистрати на следните теми: преюдициално запитване до Съда на ЕС, съдебно

сътрудничество по граждански и наказателни дела в ЕС, Европейска заповед за арест, защита финансовите интереси на ЕС.

5. **Разширяване на програмата за регионални обучения на съдилищата в страната,** като близо половината от курсовете в рамките на текущото обучение на магистратите и съдебните служители бяха проведени по окръжни и апелативни съдилища.
6. Активно ангажиране в обучителния процес на новосформирания Програмен съвет на НИП с оглед актуализация на съществуващите програми и разработване на нови програми.
7. **Стартиране на дистанционното обучение на магистратите чрез осъществяването на три пилотни курса:** Сътрудничество по граждански дела в ЕС; Европейска заповед за арест; Професионална етика и антикорупция.
8. Увеличаване на преподавателския капацитет на НИП.
9. Разширяване на международната дейност на НИП – осъществяване на съвместен проект с Испания и Франция „Нова крачка към по-високо качество на съдебното обучение в България“. През 2009 г. НИП стартира изпълнението на проекта по оперативна програма „Административен капацитет“ (ОПАК) на тема „Създаване на мрежа от съдии-координатори по право на ЕС“.

В заключение анализът на данните за 2009 г. сочи за реален резултат в реализиране приоритетът за повишаване качеството на съдебната дейност:

Спрямо 2008 г. е налице ръст на относителния дял свършени дела – с 15,46% увеличение;

Свършените дела в 3 месечен срок са се увеличили в сравнение с 2008 г. с 22,62%;

Намалял е броят на т.нар. висящи дела (останали неприключени в края на годината) с над 2 500 броя или с 2,35%, а в сравнение с 2007 г. с над 10%.

Увеличен е общият брой на осъдените лица;

Ръст се отчита и при осъдените лица за престъпления от особен обществен интерес (организирана престъпност, изпиране на пари, злоупотреба с фондове на ЕС, данъчни престъпления, незаконен трафик на наркотици);

Едновременно с това е налице намаление на оправданите лица, като процент от съдените такива. Това се отнася и за оправданите лица за престъпления от особен обществен интерес.

Наред с вече казаното, горните фактически констатации са основание за формиране и на следните **изводи**:

- Наличието на увеличаващ се брой новопостъпващи дела е критерий за натовареност, но и за действителна степен на обществено доверие към правосъдната система независимо от някои допускани слабости във функционирането ѝ.

-Увеличаващият се брой свършени дела, вкл. в 3 месечен срок е критерий за качество и срочност на работата на съдилищата.

- Неравномерно разпределение на натоварването между еднаквите по вид и степен съдилища е реален проблем, който има за резултат установяване на различни правораздавателни стандарти в различните съдебни райони. Този проблем беше открит и в докладите за дейността на съдилищата през 2007 г. и 2008 г. и, както беше посочено по-горе, ангажира компетентността не само на ВСС, но и на изпълнителната власт, която следва да осигури адекватни материални условия на работа в най-натоварените звена от системата на съдилищата. Примерът с нерешения в продължение на дълги години сграден проблем на Софийския районен съд е повече от показателен.

На база на горните констатации и изводи си позволявам да очертая следните **предложения** до отговорните държавни институции:

- до Висшия съдебен съвет - изработване на единен стандарт за натовареност на един съдия в различните по вид и степен съдилища, като на тази база се извърши преценка къде е налице дефицит и къде - излишък на кадри като база при вземане на бъдещи кадрови решения. В тази връзка биха могли и да се преразгледат границите на съществуващите съдебни райони /доколкото според чл.62 ЗСВ не е задължително същите да съвпадат с административнотериториалното деление на страната/ като способ за изравняване натоварването на еднаквите по степен органи на съдебната власт при наличната база и кадрови ресурс. Съгласно чл.30, ал.1, т.2 ЗСВ сезирането на ВСС с такова предложение е от изключителната компетентност на министъра на правосъдието.

- до Инспектората при Висшия съдебен съвет - наред с проверките по образуването и движението на делата да следи за начина, по който се прави съдебната статистика по

места, защото ВСС може да формира преценката си за действителната натовареност на съдилищата като база за своята кадрова политика само при вярна и единна като критерии статистика.

- до изпълнителната власт - осигуряване на адекватна материална база за най-натоварените съдилища. Имам предвид проблема с най-големия съд в страната /Софийския районен съд/, който работи в невъзможни условия при непрекъснато увеличаващ се поток от новопостъпващи дела, като и през изминалата 2009 г. този проблем остана нерешен след прекратяването на две поредни обществени поръчки /за преустройство на сградата на бившето ГУСВ и за построяване на нова сграда на нейно място/. Предприетите от правителството действия през настоящата година за първи път дават основания да се надяваме, че е налице разбиране и воля за решаване на въпроса по начин, който ще позволи на съда да функционира нормално до окончателното решаване на проблема чрез изграждане или придобиване на нова съдебна сграда за нуждите на Софийския районен съд и Софийската районна прокуратура.

- до законодателната власт - предприемане на необходимите изменения в Закона за съдебната власт, насочени към оптимизиране и ускоряване на процедурата на кариерно израстване на магистратите в съчетание със засилване на гаранциите за прозрачност и обективност при вземане на кадровите решения. В тази връзка може да се мисли за децентрализиране на конкурсите чрез провеждането им отделно за органите, в които са налице свободни места; премахване на конкурсите за преместване от един в друг равен по степен орган на съдебната власт; засилване на екипното начало чрез ограничаване на самопредлагането за заместници на административните ръководители; предвиждане на явен вот при избиране на административни ръководители и техни заместници. Необходимо е също така, след провеждане на широка обществена и професионална дискусия, да се приеме стратегия за продължаване на съдебната реформа, както и нова (актуализирана) концепция за наказателната политика на държавата. Важно е също така да се подчертае необходимостта промени в материалното и процесуалното наказателно законодателство да се предприемат не преди, а след изработване на концепцията за наказателна политика и да бъдат съобразени с нея.

В заключение - позволявам си чрез народните представители да отправя призив съдебната реформа да се осъществява чрез постоянен диалог и взаимодействие между всички институции, защото идеалът ни е един - ние и децата ни да живеем в просперираща и демократична страна, в която изконните човешки ценности са гарантирани с авторитета и силата на закона.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВКС:

Проф. Лазар Груев